

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника Факультет
історії, політології і міжнародних відносин
Кафедра історії України і методики викладання історії

ДИПЛОМНА РОБОТА

на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти

на тему:

«ГРОМАДСЬКА ТА РЕЛІГІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЛЮБОМИРА ГУЗАРА (1933-2017 рр.)»

Студента 2 курсу, групи СОІз-2м
напряму підготовки (спеціальності)
014.03 «Середня освіта (Історія)»
Півхлопика Володимира Олеговича

Керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Королько Андрій Зіновійович

Рецензент:
кандидат історичних наук, доцент
Єгрешій Олег Ігорович

Національна шкала: _____
Університетська шкала: _____
Оцінка ECTS: _____

Анотація

Півхлопик В.О. Громадська та релігійна діяльність Любомира Гузара (1933-2017 рр.). Івано-Франківськ, 2024. 113 с.

Дипломна робота присвячена вивченню життя та діяльності однієї з ключових постатей сучасної української історії – Блаженнішого Любомира Гузара. У роботі досліджено роль його особи як духовного лідера Української Греко-Католицької Церкви, простежено його внесок у розвиток громадської та релігійної свідомості, побудову громадянського суспільства в Україні.

Основна увага приділяється аналізу життєвого шляху Л. Гузара, його пастирського служіння, а також впливу на духовне життя українців у контексті важливих історичних подій кінця ХХ – початку ХХІ ст. У роботі розглядаються пропагування його моральних цінностей, християнських чеснот, просвітницька діяльність, участь у відродженні УГКЦ після виходу з підпілля в Україні, звернуто увагу на активну позицію діяча у суспільно-політичних процесах України.

У результаті дослідження виявлено, що Любомир Гузар не лише сприяв зміцненню авторитету Української Греко-Католицької Церкви, але й став моральним орієнтиром для українців у часи трансформацій та випробувань новітньої доби. Його діяльність мала вагомий вплив на становлення демократичних цінностей, розвиток релігійного плюралізму та утвердження принципів соціальної відповідальності.

Результати дослідження можуть бути використані для подальшого вивчення постатей історії України та в межах розробки освітньо-виховних курсів з формування громадянської компетентності підростаючого покоління.

Ключові слова: Любомир Гузар, Блаженніший, кардинал, УГКЦ, Церква, свобода, відповідальність, проєкт, компетентність, цінності.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	С.4
ВСТУП.....	С.5
РОЗДІЛ 1. Джерельна база та стан наукової розробки проблеми	С.8
1.1. Огляд джерельної бази	С.8
1.2. Ступінь наукової розробки проблеми	С.13
РОЗДІЛ 2. Життєвий шлях Любомира Гузара	С.18
2.1. Дитинство та юність	С.18
2.2. Подальші етапи життя та їх вплив на становлення світогляду	С.23
РОЗДІЛ 3. Громадська діяльність Любомира Гузара	С.30
3.1. Участь у суспільно-політичному житті України та сприяння розвитку громадянського суспільства	С.30
3.2. Позиція щодо соціальних та етичних питань	С.36
РОЗДІЛ 4. Релігійна діяльність Любомира Гузара	С.42
4.1. Внесок у релігійне життя України	С.42
4.2. Роль у зміцненні релігійної та культурної ідентичності українства ...	С.49
РОЗДІЛ 5. Формування громадянської компетентності на прикладі життя та діяльності Любомира Гузара	С.57
ВИСНОВКИ	С.71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	С.75
ДОДАТКИ.....	С.88

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

м. – місто.

св. - святий

НКВС - Народний комісаріат внутрішніх справ СРСР.

УГКЦ – Українська Греко-Католицька церква.

ВСТУП

Актуальність дослідження. Ця робота присвячена внеску патріарха-предстоятеля Української Греко-Католицької Церкви, видатного діяча громадського та релігійного життя Любомира Гузара (1933–2017). Його доробок несе у собі значний вклад у розвиток та збереження культурної спадщини України, а також активно сприяє формуванню духовних цінностей у суспільстві. Зокрема, він був відомий своєю високою ерудицією, нестримною енергією та непохитною вірою в важливість духовної складової життя людини.

Патріарх присвятив своє життя дослідженню та популяризації національної культури та історії, сприяючи збереженню національної ідентичності українців. Його громадська діяльність включає в себе участь у численних ініціативах, спрямованих на підтримку освіти, науки та культури.

Поруч із громадською діяльністю, Любомир відомий своєю активною участю в релігійному житті. Як видатний представник церковного середовища, він виступав за зміцнення моральних та етичних цінностей в сучасному суспільстві, сприяючи розбудові духовності та взаєморозуміння між людьми.

Він виступав за важливість впровадження освіти як основи формування високорозвиненого суспільства та подальшої просвіти нових поколінь. Важливо зазначити, що своєю діяльністю Любомир Гузар спрямовував зусилля на активну допомогу освітній сфері, зокрема через підтримку розвитку навчальних закладів.

Актуальність пояснюється також фактом необхідності галузі освіти задля розвитку особистості як цілеспрямованого та національно налаштованого представника суспільства. Оскільки Україна перебуває наразі у часі докорінних змін, зокрема взявши курс на швидку інтеграцію тих чи інших європейських норм та, відповідно, є державою-захисницею демократичних цінностей, то й галузь освіти потребує детального перегляду

та нового вектору розвитку, проте зі врахуванням тої спадщини, що поклали на неї видатні постаті української нації, зокрема й Любомир Гузар.

Мета дипломної роботи – проаналізувати громадську та релігійну діяльність Любомира Гузара. Для реалізації поставлені такі **завдання**:

- охарактеризувати джерельну базу та стан наукової розробки проблеми;
- висвітлити основні сторінки життя і діяльності Любомира Гузара;
- показати участь діяча у суспільно-політичному житті України, виокремити його внесок у сприянні розвитку громадянського суспільства та ставлення щодо соціальних та етичних питань;
- простежити вклад Любомира Гузара у релігійне життя України та у зміцненні релігійної та культурної ідентичності українства;
- показати формування громадянської компетентності на прикладі життя та діяльності Любомира Гузара.

Об'єктом дипломної роботи виступає постать Любомира Гузара та його життєвий шлях.

Предметом дипломної роботи є формування суспільних поглядів, громадська і релігійна діяльність Любомира Гузара.

Хронологічні рамки дисертаційного дослідження визначені роками життя і діяльності Л. Гузара (1933–2017). Такий проміжок часу пов'язаний з тим, що під час роботи аналізується не тільки свідомо діяльність вказаної особи, а й особливості становлення світогляду, що почав зароджуватися в ранньому дитинстві.

Територіальні межі охоплюють територію сучасної України та інших країн Європи, в яких перебував діяч. Визначення таких рамок роботи зумовлено активною громадською і релігійною діяльністю Л. Гузара.

Методологічною основою дипломної роботи слугували принципи діалектики, історизму, наукової об'єктивності, системності, всебічності. Для розв'язання конкретних дослідницьких завдань автор використовував такі спеціальні історичні методи, як проблемно-хронологічний, порівняльно-

історичний, ретроспективний та загальнонаукові – емпірико-теоретичний (аналіз, синтез), логічний, абстрагування, узагальнення, індукція та дедукція.

Наукова новизна дипломної роботи. Оскільки тема Гузарознавства є досить новою темою у біографістиці та ролі особи в історії, то використання напрацювань Блаженішого Любомира у сфері громадського та релігійного життя є свіжим вектором у науковому та дидактичному осередках.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що матеріали дипломної роботи можуть бути використані у: науково-дослідницькій (при підготовці фундаментальних праць з історії України), навчальній (для підготовки монографічних видань, праць, підручників, науково-методичних посібників з історії України та історії української церкви). Зібраний фактологічний матеріал, науково-теоретичні узагальнення можуть слугувати для подальшого поглибленого аналізу дослідження.

Структура дипломної роботи обумовлена її метою і завданнями та зорієнтована на логічну послідовність висвітлення проблем, сукупність яких становить цілісний предмет дисертаційного дослідження. Дипломна робота складається зі вступу, п'ятих розділів (які містять вісім підрозділів), висновків, списку використаних джерел (119 позицій), додатків. Основний обсяг дипломної роботи становить 113 сторінок.

РОЗДІЛ 1.

ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ТА СТАН НАУКОВОЇ РОЗРОБКИ ПРОБЛЕМИ

1.1. Огляд джерельної бази

Першочергово для дослідження цієї теми було застосовано ряд писемних текстів залишених самим Любомиром Гузаром. Наприклад, він є автором книги *«Про гріхи та чесноти»* [6]. Це джерело можна сміливо назвати філософським трактатом. У ній автор розглядає ряд питань людського буття, зокрема через призму людських чеснот та пороків.

Особливостями праці є легка жива мова подачі думок Любомира Гузара та, що особливо важливо для науковця, погляди на ті чи інші речі людського існування, ставлення до них. Через призму даної роботи досліднику життя та діяльності Блаженнішого можна зрозуміти його спектр моральних переконань та власного досвіду, вектори його системи цінностей і моральних принципів, які лежать в основі його духовних переконань. Це є досить важливим у виявленні його особистих векторів так званої системи розуміння хорошого та поганого. Такий виклад матеріалу та його додатковий аналіз зі сторони є важливим компонентом для вивчення та закладених особисто Любомиром Гузаром рис так званого фундаменту освітньо-виховного процесу. Звісно, викладені тексти у праці можна оцінювати як суб'єктивні, проте фактом є те, що закладення положень думок у сфері моральності та духовності їх автора допомагають краще зрозуміти сутність людського буття та виховати у молодих людях моральну свідомість.

Фактично, Блаженніший Любомир Гузар є автором спогадів - книги, що вийшла друком вже після його смерті [5]. Упорядницею же праці стала правозахисниця Леся Харченко. Особливістю роботи є те, що загально цей текст побудований на базі розмов та бесід, що були записані протягом 2014 по 2016 рр. Так, у праці міститься пряма мова Любомира, його звернення до читачів, біографічні спогади, ідейні нотатки тощо. Книга фіксує історію

життя автора спогадів, починаючи ще з малку в часи Міжвоєнного періоду в Україні. Крім того, розповідається про становлення його на певний шлях, що простежується ще з дитинства Любомира. Описується його евакуація до Австрії, юнацьке життя, освіта, зокрема шкільна та семінарна. Прописані деталі про життя майбутнього єпископа на території Америки, повернення до Європи, отримання ступеня, про перебування в Італії, але вже в сані ченця в Італії в монастирі Святого Теодора Гроттаферрата. Описується також його вирішення відправитись до України, з детальними викладеними думками, чому саме це вирішив здійснити Любомир. По суті же, наведена робота є духовною та інтелектуальною біографією Любомира Гузара, що описує його непростий та тернистий на події, ідеї та роздуми шлях. Вона розкриває глибину переживань автора спогадів і його шлях до самовдосконалення. Крім того, книга містить значну частку ілюстративного матеріалу, наприклад, світлини із приватних архівів, зокрема із особистого архіву Любомира Гузара. Їх додаткова цінність полягає в тому, що ці матеріали ні де раніше не були опубліковані, а тому розкриває для низки науковців шляхи для глибшого дослідження генеалогії, психології, історії та інших гуманітарних галузей дослідження родини Гузарів.

Крім вище згаданих робіт, особливий комплекс джерел займають промови, пастирські послання, численні інтерв'ю, блоги самого Блаженнішого Любомира Гузара. Так, він часто звертався до різних аспектів сучасного життя та пережитого досвіду, розкриваючи свої власні думки та погляди щодо тих чи інших політичних, громадських, культурних, етичних та інших питань. Наприклад, інтерв'ю, як особлива форма усно-історичної форми джерельної бази, дозволяють краще зрозуміти позицію та думки самого автора в так званому вимірі живої мови. Крім цього, Любомир через такі записи часто міг ділитися зі слухачами та читачами думками щодо актуальних подій, суспільних проблем та наводив власні спостереження, що робить дані джерела не сухими інформативними зразками, а досить широкими та живими.

Серед інтерв'ю ми можемо виділити працю Архаковського А., що умістив у цілу книгу так звані бесіди з Блаженнішим Любомиром Гузаром [26].

Також Любомир був людиною досить прогресивною, і це відображається у виданні його аудіокниги «Суспільство і закон. Розмова з Блаженнішим Любомиром» [21]. Такий підхід дозволяє охопити ширшу аудиторію, а з цим самим донести до них ті чи інші аспекти етичних та моральних ідей.

Досить важливою є епістолярна спадщина що стосується самої особистості Любомира Гузара. Наприклад, він є автором листа до Блаженнішого Митрополита Володимира, Предстоятеля Української Православної Церкви [10]. У ньому мовиться про ідею необхідності об'єднання різних гілок українських церков у Єдину Помісну Церкву. Цим листом Любомир закликає до співпраці та взаємного визнання між Українською Греко-Католицькою Церквою та Українською Православною Церквою, зокрема із Українською Патріархією. У самому викладі думок пропонуються конкретні принципи та пропозиції, які можуть стати фундаментом для об'єднання. Також у тексті пропонуються крок до сопричастя церков та ідею створення Ради Українських Церков Володимирського Хрещення для обговорення та реалізації подальших питань та роботи над зміцненням єдності.

Окрім того, сторону більш особисту, родинну, розкриває збірка листів адресовані ним його матері [20]. У цьому збірнику було оприлюднено частку листів, що Ближенніший присвятив пані Ростиславі у період з 1975 по 1992 роки. Ці документи описують його особистісні переживання, стосунки з родиною, співбратами. Поза цим, вони вміщують думки їх автора на події в Україні та світі. Цінність їх для відповідних дослідників полягає у тому, що цей епістолярний матеріал має значну частку відомостей з історії УГКЦ та про самого Любомира Гузара. Також важливим є те, що це дає нам поглянути

на думки про події в Україні закордоном, зокрема, через призму представників еміграції.

Серед епістолярних джерел, також, присутні документи що розповідають про Любомира Гузара через призму думок інших людей, зокрема визначних осіб духовної справи. Так, у листі Папи Франциска з нагоди прощання з Блаженнішим кардиналом Любомиром Гузаром [13]. було висловлено велике співчуття та повагу до померлого Владика. Автор документу підкреслює його роль як духовного лідера не лише для Греко-Католицької Церкви, але й для всього українського народу. Він наголошує на тому, як кардинал був втіленням мудрості, доброти та милосердя, які він розповсюджував серед усіх, незалежно від віросповідання. Папа цим листом також закликає щодо вшанування пам'яті кардинала та продовжувати його духовну спадщину та напрацювання, продовжувати служити Господу за його прикладом. Також щирою повагою зазначає, що пам'ять про Любомира Гузара буде жити в серцях українського народу, який він так сильно любив.

Також, важливим для аналізу є опрацювання звернення та послання Гузара до духовенства УГКЦ, рішення та постанови Синоду Єпископів УГКЦ та Патріаршого Собору. Особливий акцент слід зробити на таких листах як:

- «Про утворення патріаршого устрою УГКЦ» [16].
- «Звернення Святішого Отця Івана Павла II до членів Постійного Синоду УГКЦ» [14];
- «Звернення Синоду єпископів УГКЦ до вірних щодо результатів Третьої сесії Патріаршого Собору Української Греко-Католицької Церкви, що проходила у червні-липні 2002 року»;
- «Звернення делегатів Третьої сесії УГКЦ до Синоду єпископів та Блаженнішого Патріарха Любомира Глави і Батька УГКЦ»;
- «Лист делегатів Патріаршого Собору УГКЦ до Святішого Отця Івана Павла II» [15] тощо.

Основний мотив перелічених документів характеризується як такі, що стосуються справ Церкви, її роботи, настанови, розвитку.

Особливим по значенню та характеру комплексом джерельної бази дослідження займає релігійно-церковна преса, що видавалась на території України та закордоном, зокрема та, що фігурувала у діаспорних осередках Української Греко-Католицької Церкви. Слід наголосити, що періодичні видання надають характеру комплексності дослідження. Для прикладу наведемо декілька з них. Так, стосовно особи Блаженнішого Любомира, на сторінках часопису «Благовісник Верховного Архієпископа Києво-Галицького Української Греко-Католицької Церкви Блаженнішого Любомира Кардинала Гузара» [1] містяться його опубліковані документи Апостольської столиці та різноманітні декрети, а також у додаток звернення та послання Синоду Єпископів УГКЦ, а також хроніка церковних подій УГКЦ та Ватикану.

Власною чергою, журнал «Патріархат» являє собою інформативний збірник письмових матеріалів, зокрема статей, що стосується УГКЦ. На сторінках часопису подаються не лише публікації з різноманітного вектору конфесійної тематики, а й різноманітні роздуми, тексти творів, повчання тощо. Та, проте, досить вагомим є поширення інформації щодо політично-культурних засад, які пов'язані з УГКЦ у світі, наприклад, що стосується оповіщення української громадськості у діаспорі щодо діалогу між Ватиканом та УГКЦ у справі надання патріархату для Церкви тощо. Таким чином, це свідчить про важливість часопису як інструменту комунікації та інформативного обміну, який сприяє розумінню та підтримці ключових рішень та ініціатив УГКЦ як в Україні, так і за її межами.

У науково-аналітичному журналі «Релігійна панорама» [96] надана докладна інформація про різноманітні аспекти церковно життя та релігійних відносин. Також висвітлено інформацію про реакції з боку низки церковних православних діячів, ієрархів, груп на події в УГКЦ і своєчасного відгуку на це предстоятеля Церкви Любомира Гузара.

В інформаційному бюлетені «Агенція Релігійної Інформації» подано інтерв'ю Блаженнішого Любомира та ієрархів УГКЦ щодо ситуації перенесення осідку Верховного архієпископа до столиці держави.

У документі ми також можемо віднайти досить цінну інформацію щодо діяльності Блаженнішого Любомира Гузара. Це також є досить важливим джерелом, що дозволяє проаналізувати різні аспекти його праці та ролі в УГКЦ. Крім того, нарративний текст містить докладно прослідковується життя і служіння Блаженнішого Любомира, тобто від його єпископської хіротонії до роботи в якості помічника Глави УГКЦ.

Натомість, у «Львівських Архиепархіальних Вістях» можна віднайти різноманітні декрети, послання, звернення та призначення здійснені Любомиром Гузаром до моменту перенесення осідку до міста Києва. Викладена досить цінна інформація для порівняння з минулим джерелом.

У періодичних виданнях «Християнський Голос» і «Церковний Вісник» поміщено низку статей, які стосувалися діяльності Любомира Гузара, як помічника Глави УГКЦ та предстоятеля Церкви. Крім того, у джерелах подані інтерв'ю церковних діячів та ієрархів українських Церков стосовно екуменічного діалогу.

Окрім цього всього, досить вагомими є свідчення інших людей щодо постаті Блаженнішого, зокрема й членів родини. Наприклад, досить широкі біографічні дані про Любомира, тай про самих членів родини має його племінниця Марія Рипан, яка фактично є дослідницею роду Гузарів [112].

1.2. Ступінь наукової розробки проблеми

Слід одразу наголосити, що наразі дослідницьких робіт присвячених суто життю та діяльності особи Любомира Гузара досить мало. З однієї сторони – це є проблемою, адже Блаженніший Любомир був видатною постаттю в українській історії та громадській думці. З іншої сторони – це надає перспективи розробки детальних досліджень, значно зменшуючи ризики повторення інших авторів, що є значною перевагою для науковця.

На сьогодні існують лише фрагментарні дослідження, що стосуються життя, письмової спадщини, діяльності, ідей Любомира Гузара. Беручи до уваги досить вагомий внесок діяча у громадську та релігійну діяльність, впливи на суспільно-культурну та громадську думку, міжкультурну комунікацію, освітньо-виховну сферу та нестандартність його ідей, особливо в рамках української культурної та суспільної думки, є наразі досить актуальним.

Серед відомих наразі праць, що присвячені особі Любомира Гузара слід виділити роботу Щоткіної К. «Любомир Гузар. Хочу бути людиною» [42]. Це робота у стилі художньої біографістики, що оповідає про життєвий шлях Блаженнішого, його дії, настанови тощо. У праці присутні аналіз та оцінка діяльності кардинала. Також описана його так звана політика у церковній сфері. Крім того, описана в деталях його участь в тих чи інших суспільних подіях за часів відновлення Незалежності України, зокрема на прикладі Майданів.

Серед інших робіт дослідниці, де вона ступала у ролі упорядниці, потрібно згадати «Три дороги» [8] та «Гідність Адама» [4] Вони вміщують бесіди Блаженнішого на різноманітні суспільні теми та характерні роздумами їх автора.

Також наприкінці 2023 року було вперше опубліковано роботу упорядниці Климончук О. «Кобзар Незалежної України», що була присвячена Блаженнішому Любомиру Гузару. Особливу цінність видання становлять ключові моменти біографії кардинала, які постають перед нами через низку майстерно викладених розповідей і записаних спогадів. У них оживає образ отця як людини з великим серцем, що не лише служила Церкві, а й усім українцям, надихаючи їх до єдності, гідності й правди. Книга розкриває його життєвий шлях від юності у вигнанні до повернення в незалежну Україну, його роки пастирської праці, інтелектуальні пошуки, боротьбу за відродження УГКЦ і роль у суспільному житті під час ключових історичних подій. Особливу увагу приділено його духовним роздумам. Окрім

того окремі розділи книги присвячено його етичним поглядам, закликам до любові, милосердя та взаєморозуміння, а також його невтомним зусиллям у справі міжконфесійного діалогу та об'єднання українського народу. [32].

Серед інших робіт присвячених Отцю слід виділити низку наукових статей, матеріалів конференцій, читань, наукових записок тощо.

Так, дослідники Заріцька-Юнгер О., та Єгрешій О. у власному доробку описують думки та позиції Любомира під час Революції Гідності [28]. У цій праці описується, що Гузар досить позитивно оцінює громадську позицію молоді, деяких політиків. Надаються також відомості щодо допомоги, яку надавали протестувальникам священнослужителі. Констатується ідея того, що на зло не слід відповідати злом.

Роки становлення, особливо, що стосується окремих сторінок дитячого та юнацького віку Любомира досліджують Коляда І. та Бацвін Б. [35] Так, у своїй статті вони зазначають про участь та вплив «Пласту» на особистість майбутнього кардинала.

Окремого розгляду та важливою для даного дослідження є робота Павлюка Р. [38]. У роботі описується, що Любомир Гузар висловлював важливі погляди на питання патріотизму, лібералізму та роль політика у сучасному світі. Він наголошував на важливості любові до своєї країни і готовності віддати за неї життя, але не за рахунок іншої людини. Гузар вважав, що ненависть до кого-небудь не є християнською чеснотою. Автор статті пише, щодо відношення Гузара до лібералізму: він зауважував, що він може бути позитивним, якщо поважає права людини в рамках певного морального порядку, але попереджав щодо нищівного лібералізму, який сводиться до виконання власних бажань. Любомир Гузар також наголошував на важливості ролі політика у сучасному світі. Він вважав, що політик має виконувати свою роботу добросовісно, віддано і чесно, не піддаючись на жодні спокуси. Павлюк наводить тезу, що влада, за переконаннями Гузара - це служіння, і політик має бачити людей як божі сотворіння, як особистості, яким надано гідність та свободу.

Також зазначається, що Гузар наголошував, що основною причиною криз, конфліктів та негараздів у суспільстві є домінування матеріального над духовним. Тому він підкреслював важливість служіння один одному та розвитку взаємовідносин в суспільстві.

В дечому продовжує описані ідеї Рижко О. М. [39]. Зокрема він аналізує мас-медійні виступи Любомира Гузара, особливо із зазначенням окремих духовних та ціннісних орієнтирів.

Тематиці аспектів морально-етичного та духовно-інтелектуального виховання присвячена робота дослідників Цапко А. М., Іванов В. [41]. Вона є досить цінною з огляду на дослідження у напрямку вивчення напрямків дидактики та їх практичне застосування на уроках та поза ними.

Також до науково-дослідницького сектору робіт присвячених діяльності Блаженнішого Любомира Гузара слід відзначити праці молодих дослідників у рамках магістерських робіт. Серед таких робіт слід виділити «Ідея відновлення сопричастя між церквами київського хрещення: у творах першоєрархів УГКЦ: Йосифа Сліпого, Мирослава Івана Любачівського і Любомира Гузара» Андрія Гавінського (науковий керівник - о. Юрій Саквук) [117], «Ідея церковної єдності в науковій спадщині та пастирській діяльності Любомира Гузара» Вероніки Саврук (науковий керівник – кандидат історичних наук Олег Турій) [119], «Людська гідність як фундамент християнського суспільства : у пастирській спадщині Любомира Гузара» Андрія Кічура (науковий керівник – доктор богослов'я Клара Кобелюх) [118], «Між Римом і Москвою: суперечки навколо проголошення Патріархату УГКЦ: на прикладі діяльності блаженнішого Любомира Гузара» Ярошика Олега [120] тощо.

Таким чином, відносно дослідження громадської та релігійної діяльності Любомира Гузара слід відзначити досить широку джерельну базу, що заснована як на спадщині Блаженнішого, так і поза нею, у формі наративів осіб, що знали кардинала.

Слід відзначити, що Любомир Гузар був людиною досить прогресивною і увібрав практики західних священників. Це досить помітно у формі частих інтерв'ю, аудіо-книг, виступів, блогів тощо. Це надає досить широку базу для аналізу тих чи інших аспектів життя та діяльності особистості Любомира Гузара. Крім того, слід відзначити серед джерел церковної укази та конфесійну пресу, що надає ті чи інші широкі відомості щодо релігійної діяльності кардинала.

Якщо ж говорити щодо наукового доробку щодо основної проблеми дослідження загального комплексу вектору громадської та релігійної діяльності Любомира Гузара, то слід констатувати той факт, що наразі широких напрацювань щодо життя та діяльності Владики досить мало, здебільшого вони знаходяться у фрагментарних відомостях. Причиною цього є те, що напрям дослідження біографістики Гузара є відносно новітнім напрямком, і фактично тільки нещодавно зародився. А тому у ширшому вигляді присутні напрацювання щодо окремих аспектів його життя. Проте, це надає перспективи на продовження дослідження діяльності Блаженнішого Любомира Гузара і надалі, чим підкріплює ряд переваг для дослідників.

РОЗДІЛ 2

ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ ЛЮБОМИРА ГУЗОРА

2.1. Дитинство та юність

Перед тим як аналізувати саму постать Блаженішого Любомира Гузара слід звернути увагу на родину в якій він народився та виховувався. Рід Гузарів, згідно свідчень Марії Рипан, племінниці Блаженішого Любомира Гузара, точно ведеться з XVIII ст, коли було записано про приїзд угорця-магната з таким прізвищем на територію Бучача. Цю генеалогічну інформацію підтвердив й інший дослідник, тернопільський краєзнавець Володимир Чистюх [113]. Проте, зафіксовані найкраще перші свідчення про рід Гузарів були саме про Дмитра Гузара (Додаток А), прадіда Любомира, котрий був священнослужителем. За життя він служив у різних парафіях Галичини, зокрема й в селі Завалів. У тому населеному пункті й народився його син Лев.

Як нам відомо, родина Гузарів відіграла значну просвітницьку роль для місцевих селян, адже була відома серед суспільства власною освіченістю. Зокрема, із ними мали зв'язок і інші інтелектуальна родина - Франків. Так, переповідають, що Іван Франко був особисто знайомий із отцем Дмитром. Тоді ж, під час приїзду у 1883 році, митець висловив власне захоплення старовинним іконостасом у місцевій церкві [96].

Як було згадано вище, у отця Дмитра був син Лев (Додаток А), дід Любомира Гузара, Відомо, що Лев за життя був нотаріусом у місті Галич. Однак, крім успішної юридичної кар'єри, він долучався до громадського життя. Зокрема, він був членом товариства «Просвіта». Пізніше, у буремні часи Першої світової війни та революційних подій, він опинився на більш відповідальній життєвій ролі. Так, після проголошення ЗУНР він став одним із лідерів українського руху в Галичі, обійнявши посаду комісара Галицької округи. Пізніше його спіткало горе: арешт польською владою [67].

Помер Лев Гузар 28 липня 1923 року, а саме прощання з ним було організовано на досить високому рівні. Участь у похороні взяли представники духовенства, громадськості та просто мешканці Галича. У той час, часопис «Діло» опублікував некролог, в якому відзначалися не лише професійні досягнення Лева, а й власне його моральні якості. Автор некрологу підкреслив, що для мешканців Гузар був не просто урядовцем, а надійним другом і порадиником. У наступному номері газети було надруковано подяку від родини Гузара, в якій висловлювалася щира вдячність усім, хто підтримав їх у годину скорботи. У тексті подяки згадуються імена багатьох священників, громадських діячів та простих людей, які взяли участь у похороні. Особливо відзначається роль отця Катихетова Лободичева, який організував похорон і виголосив надгробне слово [37, С. 63–64].

Батько Любомира Гузара, Ярослав Гузар (Додаток Б), за власне життя встиг побувати у різноманітних родах занять. Через це сторінки його життя є яскравим прикладом поєднання інтелектуальності та активної громадської позиції. Так, йому випало бути учасником бойових дій у роки Першої світової війни в армії Українських Січових Стрільців, потім четарем Української Галицької Армії, громадським діячем, фінансистом, хористом, інженером, архіваріусом, касиром тощо [65].

Так, після завершення остаточно бойових дій, Ярослав прагнув отримати фахову освіту, а тому вирушає до Відня. Там же він вступає до українського товариства «Січ». Помітним, що тоді розкрився його музичний талант, зокрема у виступах з хором у м. Лінц. Власне навчання же він завершив зі спеціальністю інженера. Після цього повернувся на Галичину і став займатися громадською діяльністю. На батьківщині він зосередився на кооперативному русі. Так, очоливши кооператив «Народний дім», проявив власні організаторські уміння. Також, паралельно його обрали головою місцевого відділу «Просвіти» та осередку «Рідна Школа». А з початком переїзду до Львова Ярослав Гузар почав працювати у місцевому земельному

банку, поєднуючи службові обов'язки з активною участю в громадському житті міста. У цьому ж місті він познайомився зі своєю майбутньою дружиною, Ростиславою. У 1926 році у них відбулось весілля. Від цього шлюбу у них було двоє дітей: Марта та Любомир [51].

Мати Любомира, Ростислава Гузар (дівоче прізвище – Демчук) (Додаток Б), народилася у родині священника Луки та Галини Білінкевич. Хоч сама походила з родини священника, проте представляла собою життя світської особи. Ростислава працювала вчителькою і була шанованою у громаді людиною. За визнанням її сина, вона прищепила йому любов до релігії та духовних цінностей [90].

Сам Любомир Гузар народився 26 лютого 1933 року у Львові. Тоді місто належало Польщі, проте відчуття української ідентичності чітко вмонтувала синові його сім'я. Його хрещення відбулось 5 березня того ж року в Храмі святих безсрібників Козьми і Дем'яна. Тоді він отримав повне ім'я Любомир Лев Лука Гузар. Важливо, що ім'я Лев він отримав у честь діда по батьковій лінії, а Лука – по материній [90].

Родину Гузарів можна сміливо назвати представниками середнього класу. Крім вище названих професій, вони мали відносно значну земельну ділянку у місті Галич. На такому поприщі, з самого раннього віку Любомир зростав у інтелігентній родині, яка була глибоко вкорінена в українській культурі та традиціях. Його дитинство пройшло в атмосфері, у якій поєднувалися глибока релігійність, любов до знань та чітко виражена національна свідомість. З іншої сторони – перші роки навчання Любомир провів у Львові, яке славилось власною багатокультурністю, але мало ті самі відголоски революційних подій з минулого. Місто переживало значні соціальні та політичні трансформації, і, можемо припустити, що ця ситуація позначилась на маленькому Любомирові.

У Львові він відвідував місцеву школу, а потім лише перший клас гімназії. Проте, він не отримав документ про закінчення класу, тому що сім'я покинула місто до офіційного завершення навчального року. Тоді ж він

виявив своє раннє покликання: задумав стати священником. За словами самого Блаженнішого, бажання служити Церкві виникло в нього приблизно з 10-річного віку [70].

Як нам відомо зі сторінок біографії отця Любомира, йому доводилось змінювати власних соціальний простір з об'єктивних причин. Зокрема, у вересні 1939 року почалась нова світова війна. Це був переломний момент для сім'ї Гузарів, особливо для Любомира. У 40-х роках родина була змушена емігрувати у Західні держави, зокрема до Австрії. Проте у 1944 році трапилась ситуація, що представники НКВС занесли до списку на заслання Ярослава Гузара. Це стало причиною переїзду до Зальцбурга [108]. Слід зауважити, що перебуваючи в таборах для переміщених осіб, родина Гузарів стикнулася з різноманітністю українства, що стало важливим досвідом для формування світогляду молодого Любомира. Незважаючи на тяготи еміграції, вважаємо, що для Гузар цей період став частиною духовного зростання та служіння Богу.

Повоєнні роки були сповнені труднощів. Сім'я жила в бідності, працюючи на землі, наданій австрійцями. Однак, попри складні умови життя в таборі для переміщених осіб в Австрії, українська громада докладала конкретних зусиль для збереження національної ідентичності та забезпечення освіти молоді. Одним з яскравих прикладів такої ініціативи стало відкриття української гімназії, де навчався майбутній патріарх Української Греко-Католицької Церкви. Ця гімназія, що функціонувала в примітивних умовах табірному бараку, стала осередком українського культурного життя. Незважаючи на відсутність офіційного визнання, вона старалась забезпечувати молоді якісну освіту завдяки ентузіазму вчителів – інтелектуалів, які розділяли таку ж складну долю. Саме навчання в табірній «гімназії» стало одним із важливих етапів формування особистості Любомира Гузара. Згадки сучасників свідчать про його активну участь у навчальному процесі та товариськість.

Українські емігранти, які опинилися в Австрії після Другої світової війни, несли в собі глибокий патріотичний та етнонаціональний заряд. Переживши складні революційні часи та трагедію Другої світової війни, вони зберегли міцний зв'язок зі своєю Батьківщиною. Цей зв'язок був органічним наслідком їхнього історичного досвіду та сформував у них прагнення до збереження української ідентичності в нових умовах. При такому житті, батько Любомира Гузара, як представник цього покоління, активно долучався до культурного життя української діаспори. Його діяльність в мистецькій групі «Муза», що на нашу думку, свідчить про його патріотизм та прагнення підтримувати культурні зв'язки з Україною [65].

Проте, повоєнна Європа, спустошена війною, не змогла забезпечити гідних умов життя для мільйонів біженців. Незважаючи на те, що Австрія надала прихисток українським емігрантам, умови життя були далекими від ідеальних. Біженці стикалися з дискримінацією, матеріальними труднощами та постійною невизначеністю щодо свого майбутнього. Незважаючи на подібні складнощі, родина Гузарів не втрачала надії на краще майбутнє і початково хотіла залишитися в Австрії, проте все сталося інакше – їм надається шанс переїхати в США. Однак, навіть у Сполучених Штатах, вони зіткнулися з новими викликами, пов'язаними з адаптацією до нового культурного середовища [31, С. 7.]

Певною мірою, життєвий досвід Любомира Гузара в еміграції сформував у нього глибоке розуміння проблем, з якими стикаються люди, позбавлені своїх домів і змушені починати життя заново. Саме цей досвід став одним з ключових чинників, які визначили його подальший шлях як релігійного діяча та лідера української громади. Все ж, пізніше, вже у зрілому віці він скаже: «Господь нам завжди дає те, що нам на користь» [22].

Після еміграції до США він продовжив освіту в американських школах, де адаптувався до нової системи навчання. Слід сказати, що Сполучені Штати представляли собою країну, що мала високу частку емігрантів з Європи, зокрема й українців. Там маленький Любомир відвідував українську

католицьку школу, де продовжував вивчати українську мову, культуру та релігію, де і показав досить високий рівень зацікавленості. Освітній процес у США суттєво відрізнявся від того, що йому доводилось переживати в освітньому плані, але саме тут юнак навчився поєднувати критичне мислення з глибоким духовним підґрунтям, що згодом стане основою його інтелектуального та духовного розвитку. Крім того, він активно брав участь у позашкільних гуртках та організаціях, зокрема і в «Пласт» (Додаток В), що допомагали зберігати зв'язок з українськими коренями. Можна твердо стверджувати, що у цій організації Любомир не лише здобував практичні навички лідерства, роботи в команді та громадянської відповідальності, але й навчався принципів самодисципліни, патріотизму та служіння громаді. Ця організація стала для нього своєрідною школою життя, де юнацький ентузіазм поєднувався з глибокою духовністю. «Пласт» також сприяв тому, що майбутній кардинал мав можливість спілкуватися з однолітками, які розділяли його прагнення зберегти українську національну ідентичність, навіть перебуваючи далеко від Батьківщини.

2.2 Подальші етапи життя та їх вплив на становлення світогляду

Окрім вже згаданого переїзду до Сполучених Штатів, здобуття середньої освіти у Малій духовній семінарії Святого Василя та закінчення коледжу святого Василя, які ми теж відносимо до ключових подій у житті Любомира Гузара, важливим у цьому плані є його біографічні сторінки, що включають духовний шлях вже у зрілому віці. Тож у подальшому тексті цього підрозділу ми зосередимось саме у цій проблематиці.

Так, після закінчення Колегії святого Василя Великого молодий Любомир продовжив своє навчання в Католицькому університеті Америки у Вашингтоні, де здобув ступінь магістра теології. Тут він мав можливість працювати з провідними теологами та науковцями, що значною мірою повпливали на його знання та надало можливість підготуватися до майбутньої духовної діяльності. Паралельно зі суто навчанням, він здобував

практичний досвід, працюючи на фабриці меблів. Після Католицького університету Гузар продовжив освіту, вивчаючи філософію в університеті Фордгема [31].

Отримані знання Гузар активно застосовував на практиці. Зокрема, у 1958 році він був висвячений у сан священника, а паралельно цьому він почав працювати викладачем і префектом у Стемфордській духовній семінарії Святого Василя. Там він викладав українську мову та історію філософії. Слід зазначити, що Гузар тоді служив душпастирем Українського народного союзу та виховного осередку Спілки української молоді в Америці [104].

З 1965 року отець Любомир Гузар очолив парафію Пресвятої Трійці в Кергонксоні. Паралельно з душпастирською діяльністю, він активно долучився до пластунського руху, ставши членом загону «Червона Калина» (Додаток Г). Взагалі, його життя було досить тісно пов'язане з формуванням патріотичної молоді, тому досить часто біографісти відзначають його участь у пластунському русі. Гузар наголошував на необхідності змін у «Пласті», щоб він міг відповідати викликам сучасності та протистояти асиміляції української молоді. Пізніше, а саме у 2008 році, відзначаючи внесок діяча до цього товариства, його нагородять Орденом Вічного Вогню в Золоті [35, С. 92.] (Додаток Д, Е). Слід наголосити, що Блаженніший вдало поєднав духовну службу та пластунську діяльність, будучи духовним лідером для своїх побратимів. Його проповіді відзначалися глибиною, змістовністю та актуальністю, торкаючись важливих культурних і релігійних питань.

Значною мірою на розвиток власної діяльності позначились глобальні справи у світі. У 1946 році в СРСР на псевдособорі було заборонено Українську Греко-Католицьку церкву, а за рік до того було ув'язнено визначного діяча Церкви Йосипа Сліпого. Для Любомира Гузара ці події стали ударом, проте він активно займався відродженням Української Греко-Католицької Церкви. Після звільнення Патріарха Йосифа Сліпого з радянських таборів у 1963 році, Гузар отримав можливість зустрітися з

єпископом віч на віч у 1968-1969 роках, що повпливало на його подальшу долю [34, С. 118-119.]. Сліпий же, шукаючи талановитих і освічених священиків, побачив у Гузарі потенційного майбутнього лідера Церкви. Для Сліпого було важливим саме тяга до науки. Патріарх Йосип відзначав: *«Два крила, якими підноситься людський дух в безкраї простори – це віра й наука»* [40]. Блаженніший Любомир визнавав його строгість та суворість при житті [58]. Але, також, згадував і про іншу рису Патріарха, особливо у ставленні до матері: *«Так, усі вам скажуть, що він був суворий. А я скажу, що насправді він був дуже лагідний. Один момент наведу. 1970 року я супроводжував блаженнішого Йосипа у його душпастирській поїздки до Франції. У Люрді він сказав таку проповідь – «Мамо», – що плакали не тільки жінки, а й деякі чоловіки. І з таким почуттям її говорив! Між іншим, він був дуже прив'язаний до своєї мами. Тоді показав себе зовсім іншою людиною»* [75].

У 1969 році Гузар їде до Риму, де продовжує працювати над богословськими студіями, і в же 1972 році отримує ступінь доктора богослов'я, захистивши дисертацію під назвою *«Андрій Шептицький Митрополит Галицький (1901–1944). Провісник Екуменізму»*. До речі, досить цікавим фактом є те, що Любомиру вдавалось побачити Шептицького за життя. Щиро кардинал пригадує цей спогад так: *«Мій батько взяв мене на гімнастичні виступи і ми стояли, дивились, як старші учні, студенти виконували різні гімнастичні вправи. У певний момент мені батько сказав обернутись, що там митрополит. Я подивився і десь 10 метрів від нас стояв автомобіль, у ньому сидів старенький чоловік. Я подивився на нього і мушу щиро зізнатись, що у той момент мене більше цікавили гімнастичні вправи»* [105].

Тему власної дисертації тодішній майбутній доктор богослов'я обрав не даремно: Гузар був продовжувачем ідей екуменізму, тобто об'єднання різних християнських церков, а митрополит Андрей якраз був одним з піонерів екуменічного руху. Слід сказати, що своєю докторською дисертацією Гузар довів, що екуменізм є невід'ємною частиною української

духовності. «Він вчив нас бути народом, державою, справжніми патріотами у зверненні «Як будувати рідну хату». Адже Україна є нашою хатою, яку ми повинні спільними силами будувати. Нам потрібно пізнати митрополита, його думки і наміри, щоб здійснювати їх сьогодні. Прошу вас дякувати Богові, що він дав нам такого провідника, який є утвердженням у наших змаганнях бути добрими християнами. Щоб ми, за його прикладом, сповняли Божу волю і розбудовували наш народ і наближали його до Господа», – пригадував Блаженніший Любомир [98].

Помітною сторінкою біографії Любомира Гузара відзначається у його монашому житті. Монастирське життя також відіграло важливу роль у формуванні особистості Гузара. На цей шлях він вступив у 1972 році завдяки монастирю св. Теодора Студита у Гроттафєррата. Схиму він одержав, за його словами, у 1973 або 1974 році [54]. Тоді Любомир Гузар поглибив своє монаше життя, склавши вічні обіти в Студійському монастирі. Слід сказати, що Студійський устав відзначається суворими молитовними правилами та високими духовними вимогами.

Паралельно з молитвою, з 1973 по 1984 роки він активно долучився до інтелектуального життя Церкви, викладаючи еkleзіологію в Папському університеті «Урбаніана» та беручи участь у роботі Львівської капітули як дорадчого органу при Патріархові Йосифі Сліпому (Додаток Є). Взагалі, слід сказати, що Любомир став одним із найближчих соратників Патріарха. Таємна єпископська хіротонія у 1977 році в м. Кастель-Гандольфо підтвердила високу довіру, якою користувався отець Гузар. Його освятили у єпископи, хоча це було зроблено без згоди Папи, що порушує одне із Таїнств. Так зване «Офіційне» ж освячення в єпископи відбулось у 1996 році, яке затверджене було Папою Іоанном Павлом II.

Зауважимо, що таємне висвячення у єпископи мало й свою прагматичну ціль. Як повідомляється деякими джерелами, що було зроблено для того, щоб закінчити процес висвячення у священники у разі захоплення радянською владою офіційно оголошених єпископів [61].

У 1990 році йому вдалось недовго (всього 10 днів) побувати в Україні. Тоді ж розпочався процес виходу Греко-Католицької Церкви зі стану підпілля в СРСР. Заставши Церкву в стані відродження, він активно долучився до її відновлення вже після відновлення Незалежності України у 1991 році. Одним з пріоритетів стало виховання нового покоління священників, для чого було відновлено духовну семінарію у Львові у 1993 році. Згодом він став очільником Києво-Вишгородського екзархату. Після хвороби Мирослава Івана Любачівського, Гузар фактично очолив УГКЦ, а потім був обраний її Верховним Архiepіскопом і Патріархом.

Після десятиліть радянської системи та економічної нестабільності, українське суспільство опинилося на межі духовної кризи. Любомир Гузар, вже як повноцінний духовний лідер Української Греко-Католицької Церкви, взяв на себе відповідальність за відродження моральних цінностей та єдності нації. Він бачив, як люди, прагнучи вижити, іноді жертвували своїми принципами, а суспільство розривали внутрішні конфлікти, а тому вбачав ідею, що Церква може стати місцем духовності та об'єднання. Він активно працював над тим, щоб повернути людям віру в себе та в майбутнє, наголошуючи на важливості сімейних цінностей, взаємодопомоги та поваги до ближнього.

Незважаючи на проблеми зі здоров'ям, Гузар подорожував країною, зустрічаючись з людьми різних верств суспільства. Він був доступним для всіх, готовим вислухати кожного і надати підтримку. Його скромність і мудрість подарували йому повагу як серед вірян, так і серед громадських осіб.

Коли Гузар став Патріархом УГКЦ, Церква переживала період розквіту. Він зробив все можливе, щоб об'єднати українців різних регіонів та соціальних груп. Проте, його діяльність викликала опір з боку представників інших конфесій, зокрема, Московського Патріархату. Незважаючи на переслідування і спроби дискредитації, Гузар залишався вірним своїм

ідеалам. Папа Римський Іван Павло II високо цінував діяльність Гузара і надав йому кардинальську посаду. Ця подія стала визнаною для УГКЦ..

Паралельно з особистими випробуваннями (зокрема, смерть сестри), Гузар активно працював над розвитком Української Греко-Католицької Церкви. Однією з його головних цілей було створення великого собору в Києві, який би став духовним центром для всіх українських греко-католиків. Після довгих перешкод і зборів коштів, ця мрія почала втілюватися в життя. Гузар наполягав на тому, щоб будівництво фінансувалося виключно за рахунок пожертвувань простих вірян, уникаючи будь-яких політичних впливів. Саме завдяки цій наполегливості та вірі в людей, у Києві з'явився сучасний Патріарший собор Воскресіння Христового. Цей храм став символом відродження української духовності та об'єднання вірян. Детальніше про це ми розглянемо у подальших розділах.

Отримавши українське громадянство у 2002 році, Гузар остаточно підкреслив свою нерозривну зв'язок з Україною та її народом: він став не лише духовним лідером, але й продемонстрував себе як справжнього патріота, який віддав свої сили служінню Церкві та Україні. «Якщо я є Главою Української церкви, то не можу бути громадянином іншої держави», – остаточно затвердив свій вибір Блаженніший Любомир [48]. Ми можемо припустити, що цей жест мав глибоке духовне і символічне значення. Для українців, які лише нещодавно здобули незалежність і продовжували шукати власну ідентичність, вчинок Гузара став потужним сигналом, що справжній патріотизм полягає не лише у словах, але й у конкретних діях. Його ж відмова від американського громадянства була свідченням його готовності стати повністю частиною українського суспільства, розділяти його долю та труднощі. Цим самим він підтвердив, що не просто отримав паспорт громадянина України, а й ствердив свою роль як духовного провідника, який уособлював моральні орієнтири для нації. Можна сказати, що цей акт прийняття своєї старої Батьківщини стало символом єдності Церкви та народу, демонстрацією того, що УГКЦ не існує окремо від суспільства, а є

невіддільною частиною його життя. Як духовний лідер, він показав приклад глибокої відповідальності, наголошуючи, що любов до Батьківщини проявляється через щире служіння, а не через прагнення до привілеїв чи комфортного життя.

Також, припускаємо, що у цьому рішенні відобразилося також його бачення ролі Церкви у сучасній державі. Адже, насамперед, Гузар неодноразово підкреслював, що Церква повинна бути разом з народом у його радостях і випробуваннях.

Таким чином, висвітлені окремі сторінки життя Любомира Гузара є фундаментом для розуміння становлення його як видатного релігійного діяча та національного лідера. Він, як одна із основних постатей Греко-Католицької Церкви, та, будучи одним із символів єдності, є яскравим прикладом для наслідування серед молодих поколінь, особливо, що стосується служінню своєму народові та державі. Важливо зазначити, що його спадщина простягається далеко за межі релігійного контексту, охоплюючи сфери моралі, етики та громадянської активності. Гузар нагадує нам про важливість духовних цінностей, толерантності та поваги до іншого. Його життя – це приклад того, як одна людина може змінити світ на краще, ставши каталізатором позитивних змін у суспільстві. У наступних розділах ми розглянемо детальніше ті чи інші моменти щодо громадської та релігійної діяльності Блаженнішого Любомира Гузара.

РОЗДІЛ 3

ГРОМАДСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЛЮБОМИРА ГУЗАРА

3.1 Участь у суспільно-політичному житті України та сприяння розвитку громадянського суспільства

Особливу увагу до громадської діяльності Любомир Гузар приділяв у векторі суспільно-політичного життя українства. Певної мірою, цьому сприяв фактор його авторитету як духовного лідера, а також мудрість, яку він здобув протягом власного життя. Власними діями він закликав громади до активних позитивних зрушень. Насамперед, сприяв розвитку демократичних цінностей та формування громадського суспільства. У подальшому мова піде про основні аспекти його діяльності на поприщі розбудов у суспільному, політичному житті, формуванні демократичних ініціатив, низки проєктів, які отець підтримував. Спершу, слід зазначити, що родина Гузарів досить багато уваги приділяла етно-національному питанню, прищепивши це ще з дитинства Любомиру. Взагалі, фактично кажучи, національна ідентичність Української Греко-Католицької Церкви виражається через мову літургії, молитви та діяльність самої церкви. Така специфіка грає додатковим фактором у розвитку культури, самосвідомість і ментальність нації.

Відзначаючи важливість національного та релігійного відродження в Україні та процес його модернізації, кардинал підкреслює, що вона є частиною національної ідентичності. Зокрема через порівняння він це називає так: «У вас є тато і мама. І в мене є. А кого ви більше любите — своїх чи моїх батьків? Напевно своїх. Але хіба це погано? По-моєму, ні. Любити свою землю, свою Батьківщину — те ж саме, що любити своїх батьків. Ці два слова мають спільний корінь. Тому Батьківщину слід любити так само, як ти любиш свого батька і свою матір. Це і є патріотизм, про який повинна піклуватися Церква» [85].

Подальша частина його вище згаданої цитати відноситься до контакту влади та церкви у минулому. Справді, у поглядах кардинала Любомира

Гузара чітко прослідковується проблема співвідношення церкви та політичної влади. Він вважав, що ці дві інституції повинні діяти спільно для покращення соціального становища та підтримки один одного, але бути самостійними один від одного інституціями. Для нього церква – це не лише єпископи, а ціле суспільство [62]. І тому логічним вбачаємо її взаємозв'язок з політично-суспільним життям народу. Таким чином, церква, яка є важливим інститутом у суспільстві, може стати тією платформою, на якій українці об'єднуються заради загального блага.

Це загальне благо він бачив у праві народу на власний вільний голос, а особливо у його прояві під час розбудови демократичних ідей та цінностей. Зокрема, це можна помітити у його залученості до агітації серед громадян брати участь у національних та місцевих виборах. Слід одразу зазначити, що Любомир не займався політичною агітацією чи світською політичною діяльністю, але завжди наголошував на важливості участі громадян у власному виборі. Він підкреслював, що голосування – це не просто право, а обов'язок кожного свідомого громадянина. Вибори, на його думку, були ключовим механізмом впливу на майбутнє країни, і люди є відповідальними за власний вибір [88].

Досить яскравими у цьому є його роздуми жовтневі роздуми 2010 року (Додаток Ж). Він каже про це все лаконічно наступне: *«По-перше, з проханням про молитву — за нашу державу Україну та за щасливий перебіг виборчого процесу. По-друге, ми закликаємо вірних нашої Церкви і всіх, хто хоче наше слово почути, щоб не легковажили правом голосування. По-третє, ми закликаємо всіх, хто за характером своєї державної служби несе відповідальність за проведення виборів, забезпечити чесне та безперешкодне волевиявлення народу. Оскільки ми знову увійшли в період підготовки до виборів»* [101].

Для нього важливим є об'єктивне розуміння слова «демократія» - він наголошує на тому, щоб люди чітко розуміли саме визначення. *«В основі народовладдя лежить свідомий, добре обґрунтований і відповідальний вибір*

вільних громадян», – каже Любомир Гузар [101]. Для нього було гірким, коли ті чи інші члени суспільства нехтували власним правом вибору. Він вказує це як акт безвідповідальності не тільки перед самими виборами, а й перед майбутніми поколіннями.

Під час виборчих кампаній він закликав до чесності і прозорості процесу. Гузар був переконаний, що тільки через справедливі вибори можливо досягти справжньої демократії. Водночас з цим, він є критичним у судженнях і виділяє низку речей, які діють негативно на громадський вибір та позицію. Зокрема, він вказує на наступні пороки: жадоба до грошей, обман виборців, купівля голосів, надмірний популізм [101]. Крім того, він споглядає і на саме суспільство, що обирає. Досить промовистими є його слова сказані у 2014 році: «Перестати красти, брати і давати хабарі, не горнути гроші для себе, а працювати для суспільства. Виглядає, що той вибух – уявімо велику хвилю води – усе ще йде. І що при Божій допомозі і нашій праці ми його не втратимо. Але якщо знову обиратимемо бандитів у Верховну Раду, як було перед тим – змарнуємо і другий Майдан. Тоді чекатимемо на третій» [77].

Вже порушуючи політичну проблему, то зауважимо такий факт, що для нас достеменно невідомо, чи Любомир Гузар підтримував якусь конкретну політичну партію чи силу, проте він активно звертався до діючих політичних керманців. Його метою було сприяти розвитку України, адже він вірив у необхідність об'єднання зусиль заради загального блага. А тому неодноразово особисто він або через Церкву владика говорив про необхідність такого акту волевиявлення.

Досить помітними ці процеси відбувались на фоні досить кардинально суспільно-політичних процесів в Україні. Наприклад, у січні 2002 року кардинал Любомир, у свою чергу, запровадив спеціальну молитву за успішний виборчий процес, яка лунала в храмах УГКЦ. Можемо сміливо стверджувати, що саме такий практичний підхід підтвердив відповідальність Церкви за духовну підготовку народу до важливих політичних подій. Ваєливим було також застереження священнослужителів від агітації за

певних кандидатів, забезпечуючи таким чином нейтралітет, збереження морального авторитету та прозорості. «Зробити все від неї залежне, щоб суспільно-політичні процеси відбувались якнайкраще, якнайчесніше і найсправедливіше. Це дасть змогу задовольнити основні потреби кожного громадянина та законні інтереси держави, спираючись на головні передумови суспільного миру – пошану з боку держави до гідності людини, створеної на образ і подобу Божу, і пошану з боку громадян до держави, якщо вона дбає про спільне благо. Підстава нашої надії – в будіванні суспільного життя на таких міцних підвалинах як мораль і закон. Християнська мораль постійно плекає в людині почуття внутрішньої свободи та відповідальності за прийняті рішення», - наголошував Блаженний [25, с. 304].

Подальша помітна модуляція сталася з приходом Помаранчевої революції 2004 року. Тоді стало зрозуміло, що Україна досягла певної критичної точки. Яскравим прикладом, що відображав, як сама загальна політична ситуація в державі почала погіршуватися стали системні фальсифікації виборів і зростаюче маніпулювання виборцями. Саме під час цих викликів УГКЦ під керівництвом Любомира Гузара відіграла важливу роль у духовній мобілізації українського суспільства та виявила прояв чистоти власної честі за утримання від агітації за когось із виборців та перетворення духовних приміщень на центри політичної агітації під нормою повної заборони. Знову таки, кардинал Л. Гузар наголосив, що Церква не повинна підтримувати конкретних кандидатів чи партії [30]. В храмах проводилися молебні за справедливість, які допомагали українцям витримувати моральний тиск і залишатися вірними своїм принципам.

Як кардинал одноосібно так і Церква закликали політичні сили поважати демократичні процеси та працювати в інтересах загального блага, відстоюючи ідеї справедливості та законності. Під час президентських виборів 2004 року, Церква знову закликала до активної участі громадян у виборчому процесі, акцентуючи увагу на важливості вільного і свідомого

вибору. У першому та другому турах виборів УГКЦ чітко висловилася проти фальсифікацій, але не підтримувала жодного з кандидатів, закликаючи лише до справедливості та дотримання законів.

До речі, Любомир Гузар також звернув увагу на важливість післявиборчого періоду, наголошуючи, що навіть найкращий президент не зможе забезпечити глибинних змін без підтримки громадян, які повинні активно долучатися до демократичних процесів. Про це він детально та чітко описав у власному «Листі до мирян УГКЦ на завершення президентських виборів» [13].

Загально оцінюючи події Помаранчевої революції кардинал сказав наступне: «Як я розумію Майдан 2004 року? Для мене це не була політична акція, це був крик народу. Народ заявив, що прагне правди й справедливості, і виступав у природний світлий спосіб. Це відбулося без краплі крові і жодної розбитої шиби. Думаю, що в Україні чи іншій країні світу щось подібне вже ніколи не повториться» [55].

Подібна роль захисника свободи людського голосу та незалежного споглядача отримала УГКЦ під час наступних суспільно-політичних процесах. Зокрема, під час парламентських виборів 2006 року та виборів до місцевих рад 2010 року Церква продовжувала підтримувати та наголошувати на ідеї чесних і справедливих виборів, закликаючи своїх вірних до активної громадянської позиції. Проте, у 2006 році вона все ж давала певні натяки, щоб люди підтримували тих політиків, «які працюватимуть для загального добра, піднесення духовності й моралі у суспільстві, відродження економіки і правосвідомості всього українського народу. Водночас потрібно оминати все те, що має забарвлення «радянщини», розділення нації за мовними і релігійними ознаками, протиставлення між Сходом і Заходом України» [24, С. 1]. Взагалі, Церква, за словами патріарха, має право і обов'язок оцінювати моральні аспекти політичних дій, але не втручатися безпосередньо в політичну боротьбу. «Церква не сміє мішатися в політику. Але Церква має завдання допомагати людям жити по-Божому» – казав Любомир Гузар,

підкреслюючи, що головним завданням Церкви є формування моральних засад суспільства та виховання відповідальних громадян. Відповідно до християнських принципів Церква закликала громадян до відповідальності під час виборів, зосередивши увагу на моральних аспектах вибору.

Взагалі, у контексті, суспільно-політичних процесів, досить вагомим є роздуми Гузара щодо поняття влади. Він підкреслював, що влада має бути у формі служіння суспільству. Влада, на його думку, не є самоціллю, а засобом для досягнення загального блага, досить негативним явищем є те, що її отримує людина низьких моральних поглядів. Гузар підкреслював важливість довіри між владою та народом, вважаючи її необхідною умовою для стабільності та розвитку держави [56].

Відзначився отець і під час Євромайдану та Революції Гідності (Додаток 3). Оскільки Гузар завжди займав чітку позицію щодо важливих політичних подій, то і не підтримати прагнення народу він не міг. Він підтримав студентів, які протестували проти рішення Януковича змінити курс країни щодо євроінтеграції. Гузар зауважив, що тодішня діюча влада вводила народ в оману, але громадяни, відчувши це, піднялися на захист своїх прав. «Влада, як така, нас водила за ніс. Народ це відчув, зрушився, і це дуже-дуже добре, бо люди пішли за свої корінні інтереси, за свободу... Трохи жаль, що старші люди цю акцію молоді не так активно підтримують. Але зрозуміло, що зараз саме молодь має бути особливо зацікавленою – бо це їх майбутнє. Але виразний голос старших на підтримку євроінтеграції був би дуже корисним. ... Якщо хтось з Європи дивиться на Майдан – він побачить вже інший народ, іншу, справжню Україну!», - задекламував кардинал [28, с. 248]. Окрім того, Блаженніший висловив вдовolenня тим, що частка українські політики стали підтримувати Євромайдан, відкинувши внутрішні чвари та політичні розбіжності задля української мети. Він наголошував, що це важливий крок для єднання національних зусиль [31, с. 21.].

Кардинал Любомир Гузар висловив своє обґрунтоване ставлення до подій на Євромайданах, закликаючи до ненасильства. Він підкреслив, що

роль правоохоронних органів полягає в захисті громадян, а не в їх провокації. На думку Гузара, у влади був достатній час для підготовки до асоціації з Європейським Союзом, і тепер вона намагається виправдати свої дії новими аргументами, які не мали місця в попередні роки. Він наголосив на тому, що сила народу не потребує насильства, а має спиратися на мирні, послідовні та спільні дії, щоб досягти загального блага для всієї нації. Проте, під час свого виступу на Майдані Незалежності 1 грудня 2013 року Блаженніший Любомир Гузар закликав українців чинити добро. Тоді ж він зазначив, що в українському суспільстві є певні групи людей, для яких найважливішим є тільки власна вигода. Проте, за його словами, не достатньо просто бути добрим, потрібно активно «чинити добро», щоб забезпечити гідне майбутнє для наступних поколінь [72]. У решті решт, звертаючись до молоді, Гузар відзначив, що вони не лише проти влади, а за зміни в Україні, закликаючи їх використовувати свій час на Майдані для усвідомлення важливості європейської асоціації. 20 грудня він підкреслив, що молодіжна частина суспільства виступає не просто за Європу, а за мудрі зміни в українському суспільстві.

У контексті подальших подій, що трапились в Україні, зокрема незаконна анексія Криму росією і початок російсько-української війни Любомир Гузар висловлював власні сподівання на скоріший мир та засудив дії агресора. У 2014 році в одному з інтерв'ю він чітко виразив, що це війна і вона готувалась росією 10 років [86]. Також він чітко сказав, що росія – це ворог [102].

3.2 Позиція щодо соціальних та етичних питань

Розглядаючи участь Блаженнішого Любомира Гузара у суспільно-політичному житті України, не можна оминати його позицію щодо соціальних та етичних питань. На нашу думку, за цими факторами досить влучно можна проаналізувати моральний авторитет релігійного лідера і його вплив на суспільство, зокрема на ту частину, що до нього дослухається.

Розпочати слід з інституту сім'ї, адже у морально-духовному векторі він посідав визначне місце серед інших та був досить близькою темою протягом життя. Ми можемо стверджувати, що для нього родина – це було не просто як біологічний конструкт, а як фундаментальна ланка суспільства, де формуються основні моральні і етичні цінності. Говорячи про батьківство Гузар вчив наступного: «Батьки повинні об'єктивно поради́ти, який шлях обирати. Дивитися на дитину, як на особистість, а не на власну вигоду. Батькам слід навчити дитину сумлінно і чесно іти в життя, здобути свою професію наполегливою працею. Щоб виховати людину і поставити на правильний шлях, допомогти дитині вчитися і дати нагоду пізнати світ, приготувати людину бути собою в повному розумінні цього слова: щирою, сумлінною, відповідальною, позитивною» [42, с. 198]. Для нього архіважливим було, щоб «налити серце дитини любов'ю, формувати її в атмосфері тепла та мудрої любові». У цьому векторі важливим у цьому є комплексний підхід до виховання. Тому він вбачав це у взаємості, школи, Церкви та сім'ї першочергово [3, с. 60].

Такий бачення власного підходу демонструє його прагнення до виховання морально-здорового та відповідального суспільства, що притримуються норм християнської етики, серед яких досить вагомим є любов та повага. Він підкреслював, що процес виховання має бути цілісним, включаючи як інтелектуальний, так і моральний розвиток, що допомагає формувати гармонійну особистість.

Вже порушивши питання дитячого виховання та сім'ї слід виділити і досить інтимну тему – аборти – щодо якої отець Любомир мав власні погляди. Зокрема у повному вигляді залишимо їх тут: «Життя ненародженої дитини дуже легковажно трактується, так наче б то її, не було! Всьому причина, бажання самозадоволення, а аборти, лише виправдання. Приводяться різні причини мовляв, до стількох то тижнів, то ще не людина. – То що, щеня? То відпочатку людина! Сьогодні є підхід взагалі, байдужості до життя! Наведу приклад. Два дні тому, я відвідував Бабин Яр. Там знайшов

сліди своєї дальньої родини. Двоє молодих людей. Я був на їх весіллі у липні, а в грудні, їх вже розстріляли. Розстріляли людей, за те, що вони любили свою батьківщину. Розстріляти чи знищити свій ненароджений плід, яка остаточна різниця? Це виразна непошана людського життя! Страшний елемент у сьогоднішньому світі! Скільки убивств, абортів! Ми не сміємо ходити біля такого умовного Бабиного Яру, і казати: "Ну, буває!". Такого НЕ можна робити! Так трактувати людське життя. Бо людське життя - найбільша цінність!» [74].

Проаналізувавши вище викладений тезис, можна дійти чітко висновку щодо ставлення Гузара до цього процесу. Він вважав, що аборт порушує фундаментальне право на життя, яке є базовим правом кожної людини, і це на його думку, знищення життя, суперечить моральним принципам і християнській етиці. Також, є важливий момент у його думках, який позначає, що зачавши дитини у наслідок зґвалтування жінка все одно не має морального права на аборт, адже винен гвалтівник, а не дитина [23]. Не вдаючись до додаткових обговорень та дискусій щодо цієї теми, ми можемо одразу зрозуміти з якої пори людського буття для отця є розуміння початку життя. Подібно, він ставився і до евтаназії, наголошуючи, що «Кожен має право на життя. Ми тільки так маємо це трактувати. Життя — Божий дар. Я не можу покінчити з життям, бо мені вже досить. Хай би яким це тягарем не було. Хай би яким хворим я не був і в яких би болях я не жив» [84].

До речі, говорячи про ще одну сторону суспільного виміру, то виділимо, що Блаженніший Любомир мав чітку позицію щодо так званих ЛГБТ спільнот. Слід сказати, що більшість церков та їх духовних осіб розділяють досить консервативний погляд на це суспільне явище. Причому, більшість з них вважає, що це є гріховним. Отець у цьому питанні надає досить лаконічне твердження: «Є люди нетрадиційно наставлені. Не можна цього заперечувати, не можна від цього ховатися... Думаю, ми повинні ставитися до людей з нетрадиційною орієнтацією з розумінням. Але ми проти того, щоб гомосексуалізм пропагувався як варіант норми статевого

життя» [59]. Але важливо, що Блаженніший вважав, що кожна людина має право на гідність та захист від дискримінації, однак при цьому розділяв виключно ідею традиційних концептів сім'ї та шлюбу.

Окрім всього вище згаданого Гузар роздумував про питання соціальної справедливості та ідеї багатства, взагалі щодо концепту грошей у людській буденності. Отець неодноразово закликав допомагати нужденним та сам показував це на практичних засадах. А реалізація цього у сфері культурного поприща відбулась ним через мистецтво. Зокрема, зазначають, що він організував фотовиставку «Очима бідних: відкрийте мені ворота справедливості», що направлена на привернення уваги до проблеми бідності у суспільстві [110].

Також, під час початку російсько-української війни кардинал неодноразово закликав по-всякому допомагати переселенцям. «переселенці, яких ми з серцем приймемо, будуть апостолами єдності України, коли повернуться у домівки. Вони будуть розповідати тим, хто не виїжджав, що знайшли добрих людей і у Центральній, і у Західній Україні. «Ми їм вдячні», – казатимуть ці люди. І вони цей досвід повезуть назад до Донбасу і будуть про це говорити, і в своєму серці будуть носити ту вдячність й будуть оповідати своїм дітям, як їм допомогли інші українці у лиху годину», – зазначав Любомир [114].

Роздумуючи про фізичне збагачення та гроші, Блаженніший не говорив однозначно погано про ці речі. Він зазначав про розуміння міри. Наводячи приклад власного духовного наставника Блаженніший казав: «Митрополит Андрей Шептицький умів бути багатим. Він інвестував у людей, у культуру: засновував музеї, фундації... А скільки митців, науковців митрополит відправив на навчання за кордон. Гроші він використовував для добра народу, розвитку культури, і це добрий приклад для сучасних підприємців» [115]. Таким чином, він позначав моральний орієнтир для людей та демонстрував як саме треба ставитися до грошей. У цьому векторі важливо зазначити, що в українцях Любомир бачив задатки підприємництва, але при

цьому вказав про конкретну проблему. «Ми маємо талант бути підприємцями, економічними діячами – ми можемо бути дуже творчими і свідомими бізнесменами, треба тільки цього хотіти. Ми, українці, не маємо відваги починати бізнес», – вважає владика [115].

Кажучи більш конкретно, Блаженніший не вбачав у грошах зла, як то зазвичай малюють щодо у них головах людей. Ба більше, він вбачав у них можливість, проте вона має бути побудована виключно на добрих думках та справах. Тому для нього не було негідним бути підприємцем і навіть олігархом. Гузар вважав, що слід вимірювати саме по внутрішньому світу людини. Адже за його словами «Україна потребує багатих людей, але чесних!» [107]. Навіть поєднував цю проблематику із сімейною: «Батьки, закохані в гроші, можуть навіть свідомо передати дітям свій матеріалістичний світогляд», – підкреслював владика.

Архієрей за життя був активним учасником і ініціатором численних проєктів та акцій державно-суспільного значення, а також всіляко підтримував молодіних дух. Зокрема, став одним із ініціаторів групи «Першого грудня» [95], що поставила за мету діяльність єднання та розбудови України, при чому навколо відкритого діалогу, між суспільством, владою, розумом (Додаток И). Перший президент Києво-Могилянської академії та член цієї групи В'ячеслав Брюховецький зазначав, що неофіційно лідером серед них був Гузар [108]. У цьому ключі він всіляко підтримував молодь. Владика Йосиф зазначав наступне: «Його запрошували різні наукові та навчальні установи, інститути, університети по цілій Україні. Він їздив, щоб бути з молоддю... Крім того, треба сказати, що Йому було не просто йти коридорами університетів, підійматися сходами при його проблемі не бачити тих сходів, не бачити цих молодих людей, але він мусів відчувати їх серцем. Він вмів їх захопити, він включався в одну хвилину з молодими людьми, Він вмів відповісти на їх запити, не на запитання, а на запити» [53]. Сам отець зазначив: «Ми мусимо забезпечити нашій молоді можливість розвиватися у своїй державі і не блукати десь світом» [52].

Отже, слід наголосити, що кардинал Любомир Гузар був активним громадським діячем, що у межі власних можливостей прагнув до покращення суспільного блага. Зокрема, зазначаючи про участь у суспільно-політичному полі слід наголосити, що він сприяв розбудові засад демократичних ініціатив першочергово. Для нього був важливий контакт Церкви та держави, зокрема у полі суспільних відносин. Він неодноразово наголошував про політичні чесноти та розуміння ідеї влади та по всякому підтримував у першу чергу демократичну більшість. Для нього були неприпустимі акти агресії, тому отець вбачав у вирішенні тих чи інших конфліктів безкровний спосіб, проте він не цурався говорити фактами та називати все своїми іменами.

Будучи моральним авторитетом він стояв на захисті сімейних цінностей. Він вбачав у сім'ї дещо набагато більше, ніж просто біологічний конструкт – для нього родина це ціла ланка суспільства. Він підкреслював той факт, що родина є основою цього ж суспільства, тому виховання дітей має перебувати на рівні поваги та любові. У цьому він вбачав використання інструментарію християнської етики. Щодо досить делікатних тем, таких як аборт та евтаназія, Блаженніший мав непохитну негативну позицію, аргументуючи що кожен має прожити це життя. Це ж саме стосується і питання ЛГБТ-спільнот, хоча він наголошував, що потрібно ставитися терпимо, толерантно та кожна людина має право на гідність. Також, Любомир Гузар акцентував власну увагу на питаннях соціальної справедливості та достатку. І, крім того, заохочував молодь до активної позиції у суспільстві.

РОЗДІЛ 4.

РЕЛІГІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЛЮБОМИРА ГУЗАРА

4.1. Внесок у релігійне життя України

Як відомо, Львівський псевдособор 1946 року ліквідував остаточно діяльність Українську Греко-Католицьку Церкву і оголосив про буцімто «повернення» її вірних до складу російської православної церкви, яка мала тоді домінуючий статус серед інших конфесій в СРСР, проте знаходилась під пильним наглядом тодішнього режиму. Таким чином, вірні греко-католики опинилися поза законом, а сама УГКЦ була змушена перейти у підпілля, зберігаючи вірність своїм релігійним традиціям. Сама можливість відродження близько 40 років сприймалась як політична загроза, як для радянської влади.

Ми можемо сміливо стверджувати, що початок відродження УГКЦ можна виділити з період перебудови у другій половині 1980-х років. Точніше кажучи, це особливо помітним стало з 1987 року, адже тоді розпочалась активізація греко-католицьких священників, і з цим символічним став так званий «Грушівський феномен» або «Грушівське диво», тобто поява образу Богородиці на стіні каплички у селі Грушів на Львівщині, що призвело до масових актів паломництва серед віруючих. Поступово релігійний рух набрав силу, що вилилося в громадсько-політичні акції та вимоги легалізації УГКЦ. А вже 1989 рік став ключовим для Церкви: масові демонстрації та активність віруючих змусили радянську владу дозволити реєстрацію греко-католицьких громад [33, с. 192–195].

У січні 1990 року УГКЦ офіційно скасувала рішення вище згаданого псевдособору, при цьому оголосивши про відновлення своїх церковних структур. А вже у квітні цього ж року Верховна Рада УРСР проголосувала за прийняття Закону «Про свободу совісті та релігійні переконання», що зафіксувало світсько-державний зміст питання [116]. Це стало початком нового етапу в історії греко-католицької спільноти, яка через десятиліття

переслідувань знову отримала легальне право на існування. З цим самим, УГКЦ постала перед необхідністю не просто відновити церковну інфраструктуру, але й переосмислити свою роль у новій суспільній і політичній дійсності. Так, серед низки духовних діячів, Гузар бачив церкву не лише як духовний інститут, але й як активного учасника соціального та культурного відродження нації. Він підкреслював, що релігія не повинна бути ізольованою від життя суспільства, кажучи: «...церковна громада не повинна бути чужою, далекою, від громадянського життя. Вона повинна старатися включуватися в громадянські справи, але на підставі своїх релігійних переконань» [57].

У 1996 році Синодом УГКЦ лідером Церкви було обрано Любомира Гузара. З того часу розпочинається його офіційна широка діяльність на теренах України. Важливо зазначити, що однією з його перших ініціатив було відновлення церковних структур та підготовка носіїв інтелектуально-духовного начала, повернення конфіскованого майна та відродження релігійних практик. Він чітко усвідомлював, що без основи не можливо забезпечити стабільний розвиток церкви та духовного серед народу. У цьому практичному векторі важливою подією стала участь Любомира Гузара у освяченні наріжного каменю при початку будівництва Патріаршого Собору Воскресіння Христового в Києві [93]. Цей храм, будівництво якого почалося у 2002 році (Додаток І), став символом відродження греко-католицизму в столиці України та предтечею до майбутнього перенесення центру Української Греко-Католицької Церкви у 2005 році. Також значну увагу Гузар приділяв відновленню монастирів і семінарій, де формувалися нові покоління священнослужителів. Одним із таких центрів стало освячення у 2008 році Святоуспенської Унівської Лаври, яка навіть в роки підпілля зберігала свою діяльність у формі таємних богослужінь [112]. Їй же у тому році отець Любомир надав священників-студитів [68].

Визначним кроком його діяльності на духовному поприщі стало перенесення осідку Української Греко-Католицької церкви до Києва, яке

відбулось у 2005 році. На нашу думку, це рішення можна охарактеризувати як глибоко стратегічний і духовний акт, що поєднує в собі історичну справедливість, прагнення єдності та розвиток майбутнього українського християнства. Справді, отець Любомир лаконічно утвердив: «Один Божий народ у краї на Київських горах». Перенесення осідку було важливим символічним актом, що за його тезисами поєднувало минуле, теперішнє та майбутнє [91].

Безумовно, така подія не могла не обійтись без суспільних обговорень, дискусій та суперечок, особливо зі сторони православних. У багатьох Греко-Католицька Церква асоціювалась виключно з так званою «галицькою ментальністю». Відчасти, ми можемо з цим погодитись, проте є низка причин чому такий асоціативний ряд існує та утвердився на суспільному рівні. Насамперед, у минулих століттях через діяння зі сторони Австро-Угорської та Російської імперій, де Церква залишилась на легальних засадах виключно у межах Галичини. Таке обмеження, консервація та загальна пам'ятна амнезія утвердили виклики для неї у наші часи. Любомир Гузар у інтерв'ю Українській Службі ВВС у Лондоні справедливо наголосив: «Ми не прийшли до Києва, ми повернулися до Києва. Двісті років тому нас із Києва вигнали. І пізніше послідовно почали в Україні, яка тоді була під окупацією царської Росії, нас винищувати». Оскільки Київ мав не тільки духовне, але й екуменічне значення для Гузара, то він прагнув створити простір для діалогу між конфесіями, вірячи, що саме тут, у столиці, можна працювати над єдністю християнства в Україні. Перенесення осідку стало підтвердженням його екуменічної місії, адже Київ об'єднує релігійні традиції українців. Це рішення сприяло розвитку між християнського діалогу, зокрема що стосується його тодішнього бачення столиці як платформи для конструктивного спілкування між УГКЦ, Православною церквою України, Українською православною церквою та іншими християнськими громадами. Крім того, важливою була і політична складова цього кроку. Київ є не лише релігійним, але й державним центром України, і Гузар розумів, що для УГКЦ

перебування у столиці дає нові можливості для впливу на загальнонаціональні процеси, ставши важливим моральним орієнтиром для всіх українців, незалежно від їхнього місця проживання чи конфесійної належності. «Греко-Католицька Церква — це не західноукраїнська, а всеукраїнська дійсність», – говорив Л. Гузар [94], підкреслюючи важливість присутності Церкви в центрі суспільного і політичного життя країни та фактично знищуючи стереотип по буцім то те, що УГКЦ – це лише «церква Галичини». А тому, ми погоджуємось з тим, що завдяки ініціативам Гузара, УГКЦ стала не лише важливим духовним, але й соціальним інститутом, який впливає на формування громадянського суспільства.

Переходячи до життєцільового прагнення Любомира Гузара – екуменізм, слід сказати, що Отець не перший, хто заговорив про міжхристиянський діалог. Зокрема, його духовний наставник Андрей Шептицький був особисто виділений ним на цю роль [2]. Хоча, деякі дослідники все ж відносять Шептицького лише до предтеч цього явища. Серед інших представників такого руху виділяють Йосипа Сліпого [71], про якого ми згадували у минулих розділах цієї роботи, підкреслюючи його вплив на кардинала.

Говорячи про особливість екуменічної діяльності Блаженнішого Любомира Гузара слід виділити, що полягала в його унікальному підході до міжконфесійного діалогу, заснованого на щирій повазі та пошуку справжньої духовної єдності. Він розумів, що основою будь-якого діалогу повинна бути не просто прагматична співпраця, а глибоке взаєморозуміння та сопричастя між конфесіями. Ці ключові думки він висловлював неодноразово. Зокрема, у власному звертанні «Один Божий народ у краї на Київських горах» він говорить наступні тези: «Українські Православні Церкви є носіями спільної з УГКЦ київської традиції, окремі елементи якої краще збереглися саме в Православних Церквах. Тому все те краще, що вони зберегли зі спільної спадщини, не має бути втрачене. Навпаки, кожна з Церков несе відповідальність за те, щоб збережена ними частка спільного скарбу стала

надбанням українського народу» та «мислити про єдність Київської Церкви означає не відмовлятися від скарбу сопричастя з різними християнськими центрами, а навпаки – збагатити здобутками цього сопричастя сукупні духовні надбання Київської Церкви. Від цього збагатились би не тільки конфесійні гілки Київської Церкви, а й її Сестри, помісні Церкви Сходу і Заходу. Крім того, це дало б можливість позбутися руйнівного для Церкви дроблення і втілити в життя сучасний еклезіальний принцип єднання в багатоманітності» [92]. У цьому вимірі більш широке значення та практичну реалізацію Гузар проголосив у власному Листі до Митрополита Володимира від 26 квітня 2008 року. Так, кардинал церкви писав наступне: «Неприпустимо замість розвитку сопричастя розривати вже існуюче спілкування УГКЦ з Римською, УПЦ з Московською Церквами чи нехтувати історичною пов'язаністю усіх Українських Церков із Царгородською Церквою-Матір'ю» [12]. Тобто для нього, така різноманітність була благом, а не проблемою. Він прагнув до сестринських відосин між церквами. Це було прописано у наступних положеннях цього ж Листа: «1. Церкви київської традиції взаємно визнають себе Церквами-Сестрами. 2. На підставі літургійного Символу віри Церкви визнають сповідування кожною з них однієї й тієї самої віри семи Вселенських Соборів. 3. Церкви визнають дійсність і благодатність Святих Таїнств у кожній з них і, як наслідок, правосильність єрархічних структур усіх Церков київської традиції» [12].

Питання євхаристійної єдності теж стояло серед низки важливих прагнень Отця Любомира, причому це мало відбутись без конфліктів та упередженості між Церквами. Це мало стати основою для подальшого створення єдиного патріархату. Таке мало місце, адже крім гіпотетичної єдності, вже була спроба в українській історії. «Мета, про яку говорили митрополити Петро Могила і Йосиф Рутський (вони шукали дороги до єдності у спільному патріархаті) була одна і та сама — відновити первісну єдність часів Володимира Великого. Наш патріархат сьогодні, у XXI ст., задуманий не як перешкода, а як шлях до того стану, коли в Україні буде

один патріарх у катедральному соборі Святої Софії у Києві», - досить виразно підкреслив Гузар у власному Пастирському посланні «Про утвердження патріаршого устрою УГКЦ» [17].

Такий розклад справ був певним викликом та одночасно підняття статусу Української Греко-Католицької Церкви. Адже на той час пальму першості серед віруючих брали Православна Церква та Римо-Католицька. Тому, логічним є те, що такі досить ризикові слова вважалися за утопією та певним нерозумінням у реальності конфесійних справ в Україні. Ба більше, критика відчувалась у самому середовищі УГКЦ. Проте, без сумніву можна сміливо назвати такі ідеї революційними, адже вони ставили за мету «вихід за вузькоконфесійні рамки» [19]. Інша сторона критики стосувалась того, що в екуменізмі вбачали стереотип про так зване «уніатство» [19]. Слід сказати, що у православних колах це слово часто мало негативне забарвлення та сприймалось як спроба Римо-Католицької Церкви підкорити собі православних. Любомир Гузар протистояв цьому, підкреслюючи, що УГКЦ, хоч і перебуває в єдності з Римом, глибоко вкорінена в українській духовній традиції і зберігає східний обряд. Цитуємо: «...але ми (тобто греко-католики) з православними маємо набагато більше спільного, ніж з римо-католиками – історію, обряд, Літургію, богослов'я і. т. д. Проблема в тому, що ми не можемо з ними сослужити» [44]. Перш за все, для отця була важливість єдність людей зі Христом. Тому він і наголошував: «Я мушу думати і дбати про це – не про те, щоб усі були греко-католиками, а про те, що ми усі маємо бути учнями Христа. Разом» [99].

При чому Любомир був не лише теоретиком, а й практиком екуменізму на народному рівні. Наприклад, за життя він організовував численні зустрічі та спільні молитви з представниками інших християнських конфесій, прагнучи показати, що єдність можлива не тільки на словах, але й у конкретних справах. Зокрема, він активно підтримував ініціативи спільної молитви за мир в Україні та світі, та й сам ініціював таку у 2015 році.

Кардинал також відіграв важливу роль у релігійному діалозі поза християнським простором. Громадський діяч та правозахисник Мирослав Маринович описує отця Любомира так: «Його любили греко-католики й шанували всі інші конфесії. Він був беззаперечним моральним авторитетом для євреїв і мусульман, для людей світських і навіть невіруючих» [103]. І справді, за власне життя архієрей відзначився тісним та злагодженим між релігійним діалогом, за що отримав величезну повагу від представників інших релігій. Зокрема, правозахисник Алім Алієв згадував запитання до Любомира Гузара щодо мусульман: «Кілька років тому в Блаженнішого Любомира Гузара спитали: «Що буде, якщо напроти церкви Юра мусульмани захочуть побудувати свою мечеть?» Блаженніший відповів мудро: «Це абсолютно нормальне право – мати свою релігійну установу. Ми ж їздимо по інших світах і будуємо свої церкви» [87]. Власну повагу до Любомира після його смерті висловив муфтії Духовного управління мусульман України «Умма» шейх Саїд Ісмагілов: «Помер Блаженніший Любомир Гузар. Велика людина! Великий духовний лідер! Той, кого ми можемо назвати совістю нації! Той, чиї слова на Майдані «Не бійтеся!» досі відгукуються у наших серцях! Вічна пам'ять Блаженнішому Любомиру Гузару! Сумуємо» [89].

Щодо іудеїв отець Любомир досить чітко дав знати, що він проти антисемітизму у будь-яких його проявах та не вбачав у євреях зла. Цитуємо: «Всі люди повинні абсолютно відмовитись, відректись, ну прямо втекти від жахливої ненависті, яка може довести до таких наслідків антисемітизму» [81]. Такий тезис є не лише закликом до відмови від ненависті, але й глибокою моральною настановою, яка звертається до кожного, незалежно від віросповідання чи національності, адже для отця було важливим питання людської гідності та поваги до неї.

Загалом, для Блаженнішого Любомира першочергово важливим був добробут суспільства, моральний, духовний і культурний розвиток кожної

людини. Цим самим він неодноразово підкреслював у власних діях та прагненнях і в самому внеску на суто релігійному поприщі.

4.2. Роль у зміцненні релігійної та культурної ідентичності українства

Роздумуючи про глибинні речі Любомир Гузар значною мірою повпливав на рівні релігійно-культурної ідентичності українського суспільства, розглядаючи духовність як основу для національної свідомості та єдності народу. Складно обійти у цій проблематиці питання стосовно християнської етики та її поширення серед мас, адже вона є частиною для справедливого та морального суспільства. Він часто підкреслював, що суспільні відносини повинні будуватися на моральних засадах чистих перед Богом і неодноразово звертався до дотримання християнських етичних норм, що є досить помітним у його словах та вчинках. Так, одним із його ключових посилів було те, що мораль не повинна бути лише декларацією віри, але повинна проявлятися в щоденних діях кожної людини, цим самим Гузар підкреслював, що християнська етика — це не абстрактна річ, а конкретний спосіб життя, який полягає в активній дії на благо ближнього та держави. «Нам не можна і не треба втрачати надії на кращі часи. Замість того, аби зневіритися, беріться до роботи», – казав він [81].

Для Любомира Гузара християнська етика була потужним інструментом для боротьби з людськими пороками, які були вкорінені в суспільстві. Він значною мірою приділяв питанню справедливості вагому частку власних роздумів. Справедливість, на його думку, є невід’ємною частиною соціального простору. «Правда, справедливість, автентичні духовні цінності – це те, чого ми повинні хотіти», – підкреслював Л. Гузар [82].

У розвитку цього архієрей також приділяв увагу розуміння тих чи інших дій та суспільних категорій. Ми вже писали про тлумачення ним поняття влади, і розвиваючи та підкріплюючи тези, ми звернемося до ще одного близького прикладу – служіння. «Ми маємо віддавати – давати у світ добро, милосердя, любов. Я бачу кожную професію як служіння. Лікар,

вчитель, письменник, робітник і навіть політик – то служіння іншим. Тільки тоді, коли ми віддаємо, стаємо багатшими. Треба формувати в людях розуміння служіння» [45]. Як бачимо, він звертається до теми милосердя та любові. Це певною мірою, є серцевиною християнської етики. Він вчив, що милосердя – це не лише допомога нужденним, але й здатність до чистого служіння та наповнення душі.

Відродження християнських традицій було одним із ключових завдань діяльності отця у площині збереження ідентичності, але ще важливіше для нього була єдність християн, що ми розрили у минулому підпункті цього розділу. У цьому контексті провідником цього тезису є звернення до християнських свят, тож досить часто він залишав власні роздуми під час проповідей у визначні дні. Крім цього слід звернутись до його роздумів щодо свят. Зокрема, ми можемо це зробити відносно Різдва. На основі цього свята Гузар вбачав у християнських святах та обрядах не лише спосіб відзначення, але і глибокий символ збереження духовності. Він чітко наголошував, що Різдво – «то не лише прикраси: ялинка, дарунки. Зміст Різдва: Бог нас любить, Він є з нами!» [47]. Відносно цього визначного дня існувала досить потужна дискусія, що переростала навіть у суперечки на низинному рівні. Суть її така: коли святкувати Різдво правильно? Це запитання колись задали і Блаженнішому, на що він дав власну відповідь: «Переконаний, що ми, християни, після доброї, здорової підготовки повинні святкувати разом. Але я свідомий того, що багато людей трактують це, власне, в такий, майже політичний спосіб. Тому я підкреслюю: треба пояснити, людей підготувати, щоб не мішали горох з капустою. Календар, дата святкування не має найменшої важливості. Важливо, як ми це будемо сприймати» [62].

Кажучи про родинні зв'язки слід відмітити, що одним із центральних елементів світобачення Любомира Гузара була сім'я. Він вважав її за фундамент суспільства, що має плекати віру, мораль та виховувати нові покоління. У своїх тезисах він неодноразово підкреслював значення цієї суспільної ланки. Для виділення із загального масиву думок, звернемо увагу

для прикладу, його бачення щодо дискусійної теми у суспільстві, а саме хрещення. Він чітко зазначав, що це треба зробити чим дуж скоріше, адже це стає кроком до виховання релігійної особи. Він відповідає на критику щодо неусвідомленості дитиною цього процесу, протиставлячи це тезою про те, що маля чітко реагує на любов, що відходить від батьків. Блаженніший наголошує, що «Хрещення – це не є акт прийняття до якоїсь організації, коли ти дістаєш квиток і є членом такої організації. Релігія – це зустріч з Богом, а Ісус Христос дає нам особливу форму зустрічі, того втілення в Христа. Отаке особливе включення в тіло Ісуса Христа, яким є церква, можна робити зі щойно народженою дитиною. Тоді дитина користує з цього, Божа благодать діє в тій дитині» [111].

Отець Любомир досить часто говорив та писав про культуру. Зокрема, відомим стали його дві статті для «Української Правди» під назвами «Яке значення має культура для нашого життя?» та «Розвиваючи особисту культуру, ми будуємо нову Україну». У першій він зосереджував увагу на загальному вимірі цієї категорії. Він підкреслював, що вона є носієм не лише естетичної функції, а й має духовну роль, що розвиває суспільство та надає розуміння правди, добра і краси. Він пише про значення загальної культури, зокрема мистецтва, літератури, архітектури та їх об'єднавчий фактор щодо збереження національної ідентичності не тільки на території сучасної України, а й відносно українців всього світу. Тобто він вбачає в ній інструмент єднання, особливо у складні часи для нації та суспільства загалом [10].

У другому тексті отець звертає увагу на більш глибокому сенсі. Він підкреслює, що сама культура охоплює навіть ставлення людей один до одного навіть на щоденному рівні. Він вбачає за необхідність обґрунтувати, що означає бути культурною людиною, і для нього це особа «яка вміє з повагою ставитися до інших людей. Культура такої людини полягає не в її вмінні творити гарні речі, а в якості її стосунків з іншими людьми». Для нього це є важливим для суспільного розвитку, він підкреслює, що виховання

культурного простору людини йде з родини та оточення [7]. Таким чином, можемо сміливо стверджувати, що християнські цінності для нього є невід'ємною частиною української культури, і в цьому Церква має бути активним учасником культурного життя суспільства та держави. Особливо це має зміст у його споминах як сильно ударив комуністичний режим по духовності людей [82].

Говорячи ще про культуру, слід зауважити, що Любомир Гузар мав досить ліберальні погляди на вживання тих чи інших мов в Україні. Вважаємо, що насамперед причиною цього є досвід життя за кордоном. Хоч будучи критиком ідеї радикального націоналізму, але він вважав, що національна культура і мова є основними елементами, які формують ідентичність, тому особливу увагу він приділяв підтримці і розвитку. На фоні суспільного обговорення Закону «Про мову» від 2012 року Л. Гузар говорив наступне: «Я знаю багато мов і міг би розмовляти якоюсь іншою, але не зважаючи на те, що довго прожив за кордоном, не стратив своєї мови. Говорімо українською мовою! Не треба проклинати носіїв іншої мови, а просто розмовляти українською. Ми повинні відповісти гідно на цей виклик. Але відповісти культурно, розмовляючи українсько, читаючи українські книжки» [69].

Досить вагомим чинником демонстрації модерності та відкритості УГКЦ була у залученості її представників у сфері медіа та цифрового світу. Зокрема, сам Любомир не цурався, наприклад, надавати інтерв'ю. Так, після його смерті залишилась ціла низка записів, що можуть послугувати джерелом для морального орієнтиру. Також він є автором аудіокниги «Суспільство та влада». Проте, він зазначав, що важливим все ж є живий контакт між людьми. Крім того, він виступав на телебаченні та радіо, і ці матеріали були доступними для широкої аудиторії через їх стилістику виразу живою розмовною мовою. Тому така стратегія фактично діяла як міст між Церквою та суспільством. Така відкритість та готовність обговорювати будь-які теми, закріпили його статус визнання не лише як релігійного лідера, але й

як морального авторитету на національному рівні. Зокрема, згадаємо його слова у спецвипуску «Погляд на життя» 2 квітня 2016 року: «Журналісти замало говорять про добрі речі. Показуйте добрі приклади, розповідайте про них! Якби засоби масової інформації сконцентрувалися, шукали б приміри чогось хорошого – волонтерів, чесних людей, які працюють, чесних людей, які сповняють свій обов'язок, – це б заохочувало інших. Збалансуйте новини на користь добра, а не сенсацій на крові», – закликав отець Любомир [76].

Кардинал чудово розумів, що засоби масової інформації мають унікальну здатність формувати суспільну думку, впливати на настрої людей і навіть визначати вектор суспільного розвитку. З цитати вище, ми також бачимо, що він також був свідомий небезпеки, коли цей інструмент використовується для маніпуляцій або поширення негативу. Його заклик до *«збалансування новин на користь добра»* був не просто зауваженням, а потужним зверненням до медіаспільноти, що ті використовували свою владу та можливість для позитивних змін, а концентрування лише на сенсаціях, катастрофах чи скандалах, фактично позбавляють суспільство віри у краще, демотивують і навіть деморалізують людей. Натомість, за його словами, медіа повинні стати *«будівничими»* добра, поширюючи історії про чесних, порядних людей, які своєю працею та відданістю надихають інших.

Проте, говорячи про все більшу залученість людей до цифрового середовища кардинал говорив наступне: «Я, на загал, не є проти цього, але і не за. Воно просто не співпадає з головною метою. Порівняйте п'єсу переглянута по телевізору з тою, яку ви відвідали у театрі – різниця колосальна. Ми мусимо не забувати, що найважливішим є контакт між людьми. Техніка не може цього замінити» [79]. Проте, хоч він і був відкритим до сучасно-технічного питання, але все ж наполягав у особистій розмові з Богом. «Релігія – це не є знання про Бога. Релігія – це зустріч з Богом. Така зустріч може бути лише особиста. Чи може бути справжньою зустріч в інтернеті чи, скажімо, чи можна замінити її спілкуванням по

телефону? Ні. Зустріч – це коли особи зустрічаються фізично, особисто. З Господом Богом все так само. Спілкування з ним не має бути механічним, масовим. Це явище добре лише з тієї точки зору, що ми можемо подивитися літургію, яку правлять, скажімо, у Римі. Завжди добре почути хорошу проповідь, гарну музику, але якщо ти бачиш це тільки через монітор, воно не гріє твого серця», – наголошував Любомир Гузар [80].

З цих тезисів видно, що він чітко усвідомлював, що світ дедалі більше занурюється у цифрове середовище, яке змінює спосіб комунікації, навчання, відпочинку та навіть духовного життя. Тому підходив до цього явища з глибоким розумінням, але і з певною обережністю. Та, проте, для нього ключовим залишалося те, як ці технології впливають на фундаментальні, на його думку, аспекти людського буття, тобто зв'язок між людьми та зв'язок людини з Богом. З цим самим, Блаженніший наголошував, що жодна технологія, навіть найдосконаліша, не зможе замінити живий людський контакт. Його порівняння перегляду театральної п'єси у живому виконанні та по телевізору є надзвичайно промовистим. У театрі глядач не лише бачить виставу, але й відчуває енергію акторів, атмосферу залу, живу присутність інших людей. Це створює емоційний і духовний досвід, який неможливо відтворити через екран. Так само, за словами Л. Гузара, людське спілкування має щось більше, ніж просто обмін інформацією, бо, насамперед, це обмін почуттями, енергією, взаєморозумінням, що створює глибокий зв'язок між людьми.

Цифрові технології, хоча й корисні у багатьох аспектах, за його словами, часто стають лише заміном справжнього спілкування. Вони створюють ілюзію близькості, але не здатні передати тепла людських стосунків. У цьому контексті Гузар попереджав про небезпеку, що технології можуть роз'єднати людей, створюючи ізольованих індивідів, які, попри велику кількість контактів у соцмережах, відчуваються самотніми. А коли вже говорючи про більш духовне, то особливо серйозно Любомир Гузар ставився до впливу цифрових технологій на релігійне життя. Він вважав, що

духовність не можна звести до механічного чи масового явища. Так, говорячи, що «Релігія – це зустріч з Богом», – підкреслював він, і така зустріч можлива лише на глибоко особистому рівні, і для нього релігія не була сухим набором правил чи інформації про Бога, яку можна передати через екран або в інтернеті. Це була жива, справжня, внутрішня взаємодія людини з її Творцем.

Та попри все, Владика визнавав, що цифрові технології можуть стати допоміжним інструментом для поширення Божого слова. Наприклад, трансляції літургій чи проповідей з різних куточків світу дозволяють людям долучатися до духовного життя навіть за межами фізичних храмів. Це особливо корисно для тих, хто з певних причин не може бути присутнім на богослужіннях. Однак він наполягав, що це лише доповнення, а не заміна. Справжнє релігійне переживання вимагає живої участі: присутності у храмі, особистого прийняття Таїнств, безпосередньої молитви.

Тому, не можна безпосередньо констатувати, що Блаженніший Любомир був категорично проти цифрових технологій. Ні, адже він бачив у них потенціал для добра, але підкреслював, що їх потрібно використовувати з розумом і мудрістю. На його переконання, вона має залишатися інструментом, що служить людині, а не перетворюватися на самоціль. Гузар наголошував на важливості балансу, у якому людина повинна залишатися господарем технологій, а не ставати їхнім рабом. Підмітимо й самі, що людина не повинна втрачати здатність до справжніх почуттів, глибоких стосунків і особистої відповідальності через вплив технологій, а тому підтримуємо його тези та констатуємо, що цифрові інструменти можуть бути корисними для поширення культури, знань і віри, але лише за умови, що вони не відривають людину від її справжньої сутності.

Таким чином, Блаженніший Любомир Гузар відіграв провідну роль у релігійній діяльності в українському просторі. Зокрема, досить визначним є його дії щодо повернення та утвердження авторитету Української Греко-Католицької Церкви. Завдяки його ініціативності Церква повернулася до

Києва, чим стала на шлях боротьби зі стереотипам про виключно «галицькість» УГКЦ, довівши, що вона є всеукраїнського рівня. Крім того, Гузар підтримував міжконфесійний та міжрелігійний діалог, зокрема через підтримання загального блага серед суспільства. Справою його релігійної діяльності стала екуменічна спрямованість, яка була незрозумілою для його сучасників в Україні, проте не здаючись, він наголошував на єднанні перед Богом.

Крім того, отець Любомир Гузар був особою, що вплинула на розвиток української свідомості та духовності. Акцентуючи на християнській етиці він чітко надавав розуміння до тих чи інших категорій суспільної думки та культури, закликаючи до моральності. Для нього УГКЦ представляла собою учасника у суспільно-культурному житті українців, а його відкритість та дії зробили його фактичним моральним авторитетом для українського суспільства.

РОЗДІЛ 5.

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НА ПРИКЛАДІ ЖИТТЯ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ЛЮБОМИРА ГУЗАРА

Виховання відповідального громадянина, який здатний діяти свідомо, дотримуючись етичних принципів, сприяти розвитку суспільства та захищати демократичні цінності, є важливим завданням сучасної освіти. Оскільки освітньо-виховний процес безпосередньо пов'язаний з громадською компетентністю, то для початку слід виділити ті чи інші аспекти, що їх зв'язують. Зокрема, Любомир Гузар скаже наступне: «Школи, які не тільки дають знання, але також виховують громадян, виховують нам повноцінних людей. Людей, свідомих своєї гідності. Людей, свідомих своєї відповідальності. Вільних людей. Людей, які з власної волі свідомі, де вони є, де вони почалися і куди вони йдуть» [60] (Додаток І).

Першочергово, зробимо відповідну дефініцію ключового поняття у проблематиці цього розділу. Ми вбачаємо, що громадська компетентність – це здатність і готовність людини відповідально ставитись до життя та брати участь у розвитку суспільства, вирішувати та розв'язувати поставлені проблеми та задачі, а також сприяти розвитку та розбудові демократичних принципів. Важливо, що для набуття цієї здатності слід розвивати відповідні знання, навички, які безпосередньо охоплюють знання про права та обов'язки, навички критичного мислення, здатність до комунікації та активну громадянську позицію тощо. Така сфера знань формується не лише за рахунок теоретичного навчання, а й через вивчення прикладів із життя видатних особистостей. У ключі поставленої проблематики загального дослідження виступить Любомир Гузар, яка одна із яскравих постатей з історії сучасної України. На нашу думку, аналіз його життєвого шляху, цінностей та висловлювань дозволяє інтегрувати духовний аспект у розуміння громадянської свідомості, формуючи гармонійну особистість, здатну до відповідальних дій у суспільстві, чим самим виступає як певний

інструмент у процесі формування громадської компетентності, насамперед, учнів.

Ми вище вже згадували про визначення терміну «Громадянська компетентність», позначаючи на загальних характеристиках, і будучи однією з ключових складових особистісного розвитку в сучасному суспільстві, вона визначається як здатність індивіда свідомо й відповідально діяти у суспільному житті, дотримуючись демократичних принципів, прав і обов'язків. Від цього можна відслідкувати, що цей термін охоплює три основні компоненти: знання, вміння та цінності.

По-перше, знання включають розуміння прав людини, законів, принципів демократії, а також механізмів функціонування громадянського суспільства. По-друге, вміння та навички формуються через здатність аналізувати суспільні процеси, обґрунтовувати власну позицію, вирішувати конфлікти ненасильницькими методами та ефективно працювати в команді. По-третє, цінності, такі як повага до людської гідності, відповідальність, емпатія та прагнення до соціальної справедливості, визначають етичний вимір громадянської компетентності.

Значення громадянської компетентності у вихованні особистості не можна недооцінювати. Адже, насамперед, вона є ключовим чинником формування активної громадянської позиції, що дозволяє особі не лише критично осмислювати інформацію, але й ефективно взаємодіяти з іншими для досягнення спільного суспільного блага. Особливої актуальності набуває формування громадянської компетентності у молоді в контексті сучасних викликів. До слова, серед таких можемо виділити війну, глобалізацію, невинні трансформації суспільних цінностей тощо. Тож, для України та її громадян цей процес є невіддільною частиною розбудови демократичного суспільства, починаючи ще з 90-х років, але активно виборюючись та трансформуючись після Революції Гідності.

У розглянутій проблематиці, насамперед, вкажемо, що досить важливим аспектом формування громадянської компетентності є її духовне

підґрунтя, оскільки духовність відіграє ключову роль у становленні етичних орієнтирів особистості. Наприклад, Любомир Гузар неодноразово наголошував, що справжній громадянин – це передусім людина з високими моральними принципами, і у власних промовах та працях він неодноразово підкреслював, що без чесності, відповідальності та відкритості неможливо збудувати міцне та здорове суспільство. Тому, його ідеї є одним із орієнтирів для інтеграції морально-етичних принципів у формування громадянської свідомості особистостей. Зокрема, Гузар зазначав: «...ми є свободні у своєму виборі... Господь дав людині право обирати, виявляючи повагу до її вибору. А свобода передбачає відповідальність за те, що ми робимо. Навіть якщо ми не розуміємо цього сповна, треба завжди пам'ятати, що Бог не нав'язує нам примусово жодного вибору, він нас тільки застерігає і закликає через свої заповіді а ми вже робимо вибір і несемо відповідальність за власні вчинки. Тому ніколи не можна думати, що наші вчинки не мають жодного значення» [78].

А в більш вузькому плані, що стосується учнівсько-виховного процесу він скаже: «Свобода – то не значить робити, що хочеш. Ми є свободні від Господа Бога робити добро. Ми не є свободні робити, що ми хочемо. Я не маю свободи робити зло. Я, будучи свободним, можу помилитися, можу зробити зло, але я не маю права на це. І виховати дитину треба в тому дусі, що ти є свободний, ти можеш вибрати добро. Це, мені здається, є ключ до багатьох проблем виховання» [46].

Ці думки якраз досить чітко працюють на користь концепції виховання громадянської компетентності, яка вимагає від кожного усвідомлення власної відповідальності за дії та їхні наслідки в соціальному контексті. Свобода має бути обдумана.

Відносно минулих розділів цього дослідження ми дійшли висновку, що Блаженніший Любомир Гузар був не лише духовним лідером, але й активним учасником суспільного життя, зокрема сприяючи діалогу між релігійними та світськими інституціями. Що характерно, його діяльність базувалася на

принципах толерантності, взаємоповаги та співпраці, які він вважав основою демократичного суспільства. Він підкреслював важливість особистої відповідальності кожного громадянина за добробут суспільства, в чому і вбачав на засадах ідеї власного вибору, що на практичних засадах у сфері широкої маси проявляється на державно-національних виборах. Факт є в тому, що у своїх численних виступах кардинал наголошував, що демократія починається з людини, яка готова діяти чесно, дотримуючись високих моральних стандартів. Його слова: «Свобода не є сама в собі цінністю. Свобода — це обставина бути людиною. Свобода — це лишень право творити добро. Свобода не в тому, щоби робити що заманеться. Свобода — то змога служити людям. Чим більше людей усвідомлять таку свободу як природну потребу, тим більше добра вони здатні спільно створити одне для одного, а отже, для цілої країни. Свобода є умовою, вона не є ціллю. Держава може почуватися вільною лише тоді, коли вона спирається на людей, які почувуються справді вільними. Водночас тільки у вільній державі народ може почуватися свободним. Ми спільно повинні збудувати державу, де вільна людина має бути на першому місці. Повна свобода цілої України має складатися з частинок свободи кожного з нас» чітко демонструють його розуміння зв'язку між свободою та моральністю, і особливо, що стосується блага для людей та держави [73].

Однією з центральних ідей Л. Гузара було розуміння гідності як фундаментальної цінності, що визначає якість людського життя та одну із доктрин по якому суспільство має жити. Кардинал наголошував: «Аби зерно гідності плодоносило в наших душах, треба обрати правильну життєву дорогу. Людина має зрозуміти, що прийшла у цей світ робити не все, що їй заманеться, а творити добро, й за кожен свій вчинок ми маємо відповідати. Лише за таких умов розквітатиме людська гідність» [106]. Згаданий тезис неодноразово стане одним із тих, які можливо зустріти на сторінках шкільних підручників серед тем, що стосуватимуться виховання не просто людини, а відповідального громадянина. Самі ж ці погляди, на нашу думку,

мають вагоме значення у вихованні громадянської компетентності молоді, адже сприяють усвідомленню важливості поваги до інших.

Окрім всього вище згаданого кардинал зробив значний внесок у формування сучасної української ідентичності та, на нашу думку, представляв яскраво виражені почуття патріотизму та шанування держави. Насамперед, він був особою, що власним прикладом показала, що навіть проживши більшу частину власного життя поза межами власної Батьківщини, людина не цурається власного коріння і бажає до нього повернутися, з новим багажем знань для розвитку цього суспільства. Справді, у пострадянський період українці мали певну кризу духовності та ідентичності, що була просякнута низкою стереотипів. Наприклад, один з них це те, що буцімто Греко-Католицька Церква – то лише галицька церква. Власними діями Блаженніший, зокрема переносом центру УГКЦ, намагався зруйнувати цей стереотип та показати більшості українців, що Церква – це не лише про географію, якусь вузьку ідентифікацію, що спричиняє розкол, чи стереотипи нав'язані ззовні. А саме його звернення до історії, культурних і духовних цінностей України було спрямоване на зміцнення національної самосвідомості. Як ми згадували у минулих розділах, у своїх промовах він трактував патріотизм як любов до свого народу, яка не принижує інших, а сприяє зростанню загального блага, і на нашу думку, цей підхід є надзвичайно важливим для сучасного суспільства, оскільки допомагає уникнути крайнощів, а зосереджуючи увагу на єдності та солідарності громадян.

Він вбачав у цьому дещо цікаве, на наш погляд тлумачення. Зокрема, розглядаючи розуміння самого патріотизму, за аналізом дослідників А. В. Гуцола та І. І. Мартинчука, Л. Гузар вбачав як любов до своєї Батьківщини, однак що заснована на принципах християнської любові і повазі до інших народів [27, с. 28–30]. Для нього явище патріотизму супроводжується шанованістю до власного народу та готовності йому служити. Проте, як видно, він не заперечував відкритість до інших. Він

протиставляє патріотизм формі радикального націоналізму, вбачаючи в тому спотворену дійсність та утворення ворожнечі до інших народів. Він застерігав: «Націоналізм – це не шовінізм. Шовінізм – це коли ви любите тільки своє, а ненавидите чуже. Бути патріотом означає не тільки любити свій народ, але також шанувати інших, інші національності. Тому справжні патріоти, які себе вважають націоналістами, – це ті, що вміють любити своє, не ненавидячи чужого, боронити свої права, не посягаючи на права інших» [100]. У цьому помітним є його широта бачення щодо цього поняття. «Той християнський патріотизм не проявляється і не може проявлятися у нас ніякою політикою та не може містити в собі ніякої ненависті до наших братів іншого народу. Слухняні Христовому наказові, ми любимо всі народи світа любов'ю ближнього... Наш християнський патріотизм у тому одному, що свій нарід, нарід український, любимо християнською любов'ю більше від інших народів, та готові для нього віддати працю цілого життя й саме життя». – наголошував Любомир [9]. Взагалі, владика закликав до розвитку патріотизму через систему освіти та виховання молоді. Блаженніший вважав за краще, щоб українське суспільство орієнтувалось на моральні чесноти, що представляють собою відповідальність перед Богом та собою.

Пишучи про проблематику громадської компетентності ми маємо звернути власну увагу не лише на теоретичний вимір, а й на практичну складову, адже це є багатовимірним процесом, що передбачає розвиток знань, вмінь, цінностей та громадянської свідомості. Тому сам приклад Блаженнішого Любомира Гузара дозволяє інтегрувати в освітній процес як морально-етичні засади, так і практичні аспекти активної громадянської участі.

Одним із ключових методів є використання біографічного підходу, що дозволяє через аналіз життєвого шляху продемонструвати учням цінність особистого прикладу у формуванні громадянських якостей. У цьому ключі можна взяти конкретний період його життя та продемонструвати ті чи інші приклади, підходи, стратегії тощо. Наприклад, дослідження його діяльності

під час відродження УГКЦ та участі в суспільних діалогах та публічних виступах дозволяє учням зрозуміти, як етичні цінності втілюються в реальній громадянській практиці. Важливо, що цей метод сприяє розвитку критичного мислення, оскільки вимагає осмислення історичного контексту, аналізу його рішень та їх впливу на суспільство. Важливо, що у цьому векторі реалізації тих чи інших завдань учні можуть задати питання «А як би зробив/зробила я будучи на місці тої чи іншої особи?», «З чим я погоджуюсь/не погоджуюсь?» тощо.

Ще однією стороною розробок відповідних завдань для молоді є використання інтерактивних методів, зокрема дискусії, дебати та моделювання ситуацій тощо. Наприклад, обговорення тих чи інших висловлювань Гузара, зокрема першочергово тих, що були заакцентовані нами вище (свободу, гідність та відповідальність) допоможе учням не лише зрозуміти суть цих понять, але й співвіднести їх із сучасними суспільними викликами. Задаючи питання на зразок: «Як поняття свободи у вченні Любомира Гузара може бути застосоване до вирішення сучасних проблем молоді?» дозволяють учням розвивати аналітичне мислення та знаходити власні підходи до практичної реалізації громадянських принципів.

Важливо звернути увагу на закріплення отриманих знань, а тому вагомим стане інтеграція творчих завдань у навчально-виховний процес, таких як написання есе, створення презентацій або проєктів. Наведемо це прикладом у формі з написанням коротенької письмової роботи, де тема: «Роль моральності у формуванні відповідального громадянина» може допомогти учням рефлексувати над власними цінностями та діями, виразити їх через власні думки. Це завдання може бути ширше застосовано у прояві його на вираженні власних ідей.

Особливої уваги заслуговують методи та форми завдань, які сприяють практичній громадянській активності. Зокрема, це стосується волонтерським проєктам, участю у громадських ініціативах або організації благодійних акцій, зокрема тих, що базуються на ідеях Гузара. Це допоможе учням не

лише засвоїти теоретичні знання, але й реалізувати їх у реальному житті та відшліфовуючи їхню ініціативність та почуття відповідальності, а ще роботи в команді, навичкам менеджменту, почуттям емпатії.

У біографії Любомира є момент, коли він був пластуном, і в подальшому він досить добре, про це відзивався. Вважаємо, що біографічний період так званого пластуництва та подальший зв'язок з ним залишив на ньому чіткий слід та став центрою до його подальших звершень на поприщі релігійного та громадського діяча. «Пластова ідея є в повному співзвучі з природними законами, що за пляном Творця управляють життям одиниць і спільнот», - наголошував архієрей [64]. Відмітимо, що споглядаючи на життя отця можна чітко помітити, що «Пласт» став для нього школою життя, де він навчився відповідальності, поваги до традицій та готовності до самопожертви, уміння постійно працювати над собою, що є досить важливим для молодого людини.

«Точність – це надзвичайно важлива річ у житті культурної людини. Культурний – це такий, що вміє співжити з іншими людьми. Процес виховання в Пласті повинен допомогти зробити кожного дуже цінним громадянином, цінною людиною в суспільстві. Ми маємо багато таких прикладів у минулому столітті, тут немає нічого надзвичайного чи таємничого. Це додаток до процесу виховання, яке ми починаємо від батьків, учителів. Принцип виховання Пласту в кінцевому випадку – це процес самовиховання», – досить вичерпно зазначав Гузар [36, с. 62–63].

Ця цитату можна назвати певною доктриною для особи, яку виховують (або вона сама виховується) для формування тих чи інших рис громадської компетентності. Він підкреслює, що точність – це важлива риса людини, що виходить за межі простої пунктуальності, адже у цьому контексті означає бути надійним і впорядкованим у справах. Тобто знову відсилає нас до розвитку почуття відповідальності. Для нього, точність є проявом поваги до інших людей та до спільної роботи, особливо, що стосується сучасного суспільства, де цінуються швидкість і ефективність, а тому ця риса виступає

як індикатор професіоналізму і, вже вище згаданої неодноразово, відповідальності. Окрім того, точність від співвідноситься зі поняттям культурної людини. Справді, Гузар розглядає точність як фундаментальну складову культури співжиття, адже культурна людина, на його думку, це та, яка вміє гармонійно співіснувати з іншими. Ця думка має надзвичайну актуальність, адже сучасний світ вимагає від людей не лише інтелектуальних здібностей, але й високого рівня міжособистісної культури. Тому ця дисципліна формує простір довіри і поваги між людьми, що є основою функціонування здорового суспільства.

До речі, владика говорить про виховання у «Пласті» як інструмент формування відповідального громадянина. «Пласт» у цьому випадку не просто виступає як організація для дітей та молоді, а як ціла школа життя. Наголосимо, що основна ідея виховання у «Пласті» — це розвиток особистості через практичну діяльність і самовиховання, і це підтверджується через його слова: «Принцип виховання Пласту в кінцевому випадку – це процес самовиховання». Це вказує на важливість того, щоб кожна людина самостійно формувала свій характер, цінності та навички. Такий підхід, який виходить за межі традиційної освіти, де акцент часто ставиться на пасивне засвоєння знань, що ми вважаємо потрібно модернізувати. Сам Блаженніший також нагадує, що виховання у «Пласті» є логічним продовженням того, що починається у родині та школі. Це означає, що організація не є альтернативою чи заміною традиційного виховання, але доповнює його, допомагаючи молоді вийти на новий рівень особистісного розвитку.

Говорячи про ідеї самовиховання, що передбачає, що молода людина, спираючись на базові знання і приклад наставників, сама бере відповідальність за свій розвиток. Тому самовиховання формує не лише навички, але й характер, адже вимагає від людини дисципліни, критичного мислення та здатності приймати рішення. Скажемо додатково, що такий вид виховного процесу формує особистість конкурентно спроможною,

ініціативною та з лідерськими якостями, що вкрай необхідні у процесі стрімких трансформацій та новий потреб до адаптації. Це є способом зробити людину «цінною» для суспільства, тобто це позначає здатність бути корисним, відповідальним і інтегрованим членом громади.

Повертаючись до загальної проблематики, слід наголосити, що неодмінно важливою частиною будь-якої форми робіт та завдань є аналітичний підхід до оцінки ефективності цих методів. Наприклад, проведення рефлексивних обговорень після участі у волонтерських проєктах дозволяє учням усвідомити, як їхні дії впливають на інших і на суспільство загалом. Окрім цього, як ці дії впливають на них самих, проявити розумну критику.

З іншої сторони, слід наголосити, що відносно цієї проблематики спадщину Л. Гузара слід розглядати, перш за все, як базис для створення тематичних відповідних освітніх програм та курсів, приклади яких ми описали вище. Також, ми б рекомендовано включати до навчальних матеріалів висловлювання Любомира Гузара, які сприяють формуванню критичного мислення та рефлексії над особистими та суспільними цінностями. А ще, крім всього вище згаданого, інтегрування напрацьованих подібних досліджень, зокрема у сфері так званого «Гузарознавства» є перспективи впровадження його ідей включають розвиток міжнародного діалогу, адже кардинал неодноразово наголошував на важливості взаєморозуміння між народами та культурними спільнотами, що було неодноразово відзначено з повагою від представників інших етносів та конфесій.

У таблиці нижче ми продемонструємо ті чи інші аспекти пов'язані з розвитком громадської компетентності та їх практичного застосування на уроках, що застосовують методику запитань та відповідей:

Розділ	Ключовий аспект	Приклад із життя	Запитання для обговорення/
--------	-----------------	------------------	----------------------------

		Любомира Гузара	Рефлексії
Громадянська відповідальність	Відповідальність перед суспільством і Богом	Любомир Гузар говорив: «...свобода <i>передбачає</i> <i>відповідальність</i> <i>за те, що ми</i> <i>робимо. Навіть</i> <i>якщо ми не</i> <i>розуміємо цього</i> <i>сповна, треба</i> <i>завжди</i> <i>пам'ятати, що</i> <i>Бог не нав'язує</i> <i>нам примусово</i> <i>жодного вибору,</i> <i>він нас тільки</i> <i>застерігає і</i> <i>закликає через</i> <i>свої заповіді а</i> <i>ми вже робимо</i> <i>вибір і несемо</i> <i>відповідальність</i> <i>за власні вчинки.</i> <i>Тому ніколи не</i> <i>можна думати,</i> <i>що наші вчинки</i> <i>не мають</i> <i>жодного</i>	Як кожен із нас може своїм життям сприяти зміцненню громадянського суспільства?

		значення». Був прикладом служіння суспільству, підтримував молодь і закликав до єдності.	
Демократичні цінності	Поважне ставлення до думок інших, об'єднання зусиль заради спільного блага	<i>«В основі народовладдя лежить свідомий, добре обґрунтований і відповідальний вибір вільних громадян».</i>	Що для вас є демократичними цінностями?
Активна громадянська позиція	Участь у суспільних змінах через особистий приклад	У складні часи, підтримував народ під час Революції Гідності, надихав своїм словом і прикладом мирного спротиву.	Чи завжди варто брати активну участь у житті громади? Як діяти, щоб це було ефективно?
Духовні цінності	Роль віри у житті людини як основи для формування	Вважав, що духовність – це основа для розвитку	Як віра чи духовні цінності можуть допомогти у прийнятті складних

	високої моралі	громадянського суспільства.	рішень?
Єдність і солідарність	Спільна робота для досягнення добробуту всього суспільства	Працював для об'єднання українців, попри різні погляди та конфесії	Що об'єднує людей у складних обставинах? Як ми можемо уникати конфліктів у суспільстві?
Моральна відповідальність	Особиста чесність, готовність відповідати за свої вчинки	Відмовився від патріаршого престолу, щоб дати приклад смирення	Чому важливо нести відповідальність за свої дії навіть у дрібницях?
Соціальна справедливість	Захист прав слабких і нужденних	Проповідував рівність та закликав підтримувати тих, хто потребує допомоги.	Як ми можемо допомагати людям навколо нас у повсякденному житті?
Повага до людської гідності	Рівність усіх людей незалежно від їх статусу, національності чи конфесії	Підтримував ідею діалогу між релігіями і культурами.	Як ми можемо показати повагу до людської гідності у своєму середовищі?

Таким чином, ми вважаємо, що завдання, які базуються на аналізі життя і діяльності Любомира Гузара, матимуть значний вплив на розвиток учнів. Вони допоможуть зрозуміти не лише основи громадянської свідомості,

але й глибше замислитись над моральними цінностями, духовністю та власною роллю в суспільстві. Вони є складовою виховання тих чи інших моральних цінностей, що широко застосовуються у між людській комунікації та розвитку загального суспільства. Також, через завдання, що пов'язані з діяльністю Гузара, можна розвивають критичне мислення. Щоб зрозуміти його погляди, треба аналізувати, ставити запитання, порівнювати різні думки. Це допомагає не просто засвоювати інформацію, а навчитися думати самостійно і робити конкретні висновки.

Окрім теоретичної складової, важливу роль відіграє практична складова, і реалізація її у формі всіляких ініціатив, що спрямовані на добро та благо є однією із вершин прагнень, до яких закликав Блаженніший.

Використання спадщини Любомира Гузара як основи для формування громадянської компетентності в сучасному суспільстві є перспективним напрямом, що має широкий потенціал для освітнього, виховного та суспільного розвитку. Його життя та діяльність пропонують унікальну модель інтеграції духовності, моральності та активної громадянської позиції, що може бути адаптована до різних форматів освітньої і виховної роботи.

ВИСНОВКИ

Ця робота присвячена внеску патріарха-предстоятеля Української Греко-Католицької Церкви, видатного діяча громадського та релігійного життя Любомира (Гузара).

Основна мета роботи полягає у дослідження громадської та релігійної діяльності Любомира Гузара з подальшим вирізнення моментів, що відносяться напряду з освітнім процесом з подальшим практичним застосуванням.

Для цього поставлено наступні **завдання**:

- Визначення ключових біографічних моментів із життя Любомира Гузара;
- Розкриття та аналіз внеску діяча у громадську діяльність;
- Розкриття та аналіз внеску Гузара у релігійну діяльність;
- Визначити основні фактори, що сприяють розвитку громадської компетентності на прикладі особи Любомира Гузара та розкрити їх.

Таким чином, першочергово, відносно дослідження громадської та релігійної діяльності Любомира Гузара слід відзначити досить широку джерельну базу, що заснована як на спадщині Блаженнішого, так і поза нею, у формі наративів осіб, що знали кардинала. У цьому ключі важливо, що Любомир Гузар був людиною досить прогресивною і увібрав практики західних священників. Це досить помітно у формі частих інтерв'ю, аудіо-книг, виступів, блогів тощо. Це надає досить широку базу для аналізу тих чи інших аспектів життя та діяльності його особистості. Крім того, слід відзначити серед джерел церковні укази та конфесійну пресу, що надає ті чи інші широкі відомості щодо релігійної діяльності кардинала. Якщо ж говорити щодо наукового доробку щодо основної проблеми дослідження загального комплексу вектору громадської та релігійної діяльності Любомира Гузара, то слід констатувати той факт, що наразі широких напрацювань щодо життя та діяльності владики досить мало, здебільшого

вони знаходяться у фрагментарних відомостях. Причиною цьому є те, що напрям дослідження біографістики Гузара є відносно новітнім напрямком, і фактично тільки нещодавно зародився. А тому у ширшому вигляді присутні напрацювання щодо окремих аспектів його життя. Проте, це надає перспективи на продовження дослідження діяльності Блаженнішого Любомира Гузара і надалі, чим підкріплює ряд переваг для дослідників.

Переходячи до опису його життя, відзначимо, що окремі сторінки життя Любомира Гузара є фундаментом для розуміння становлення його як видатного релігійного діяча та національного лідера. Він, як одна із основних постатей Греко-Католицької Церкви, та, будучи одним із символів єдності, є яскравим прикладом для наслідування серед молодих поколінь, особливо, що стосується служінню своєму народові та державі. Важливо зазначити, що його спадщина простягається далеко за межі релігійного контексту, охоплюючи сфери моралі, етики та громадянської активності. Гузар нагадує нам про важливість духовних цінностей, толерантності та поваги до іншого. Він – це приклад того, як одна людина може змінити світ на краще, ставши каталізатором позитивних змін у суспільстві. У наступних розділах ми розглянемо детальніше ті чи інші моменти щодо громадської та релігійної діяльності Блаженнішого Любомира Гузара.

Говорячи про кардинала, як про активного громадського діяча, слід зауважити, що у межі власних можливостей він прагнув до покращення суспільного блага. Зокрема, зазначаючи про участь у суспільно-політичному полі слід наголосити, що він сприяв розбудові засад демократичних ініціатив першочергово. Для нього був важливий контакт Церкви та держави, зокрема у полі суспільних відносин. Він неодноразово наголошував про політичні чесноти та розуміння ідеї влади та по всякому підтримував у першу чергу демократичну більшість. Для нього були неприпустимі акти агресії, тому отець вбачав у вирішенні тих чи інших конфліктів безкровний спосіб, проте він не цурався говорити фактами та називати все своїми іменами.

Будучи моральним авторитетом він стояв на захисті сімейних цінностей. Він вбачав у сім'ї дещо набагато більше, ніж просто біологічний конструкт – для нього родина це ціла ланка суспільства. Він підкреслював той факт, що родина є основою цього ж суспільства, тому виховання дітей має перебувати на рівні поваги та любові. У цьому він вбачав використання інструментарію християнської етики. Щодо досить делікатних тем, таких як аборт та евтаназія, Блаженніший мав непохитну негативну позицію, аргументуючи що кожен має прожити це життя. Це ж саме стосується і питання ЛГБТ-спільнот, хоча він наголошував, що потрібно ставитися терпимо, толерантно та кожна людина має право на гідність. Також, Любомир Гузар акцентував власну увагу на питаннях соціальної справедливості та достатку. І, крім того, заохочував молодь до активної позиції у суспільстві.

Щодо релігійної діяльності Блаженніший відіграв провідну роль у в українському просторі. Зокрема, досить визначним є його дії щодо повернення та утвердження авторитету Української Греко-Католицької Церкви. Завдяки його ініціативності Церква повернулася до Києва, чим стала на шлях боротьби зі стереотипам про виключно «галицькість» УГКЦ, довівши, що вона належить до всеукраїнського рівня. Також, Гузар підтримував міжконфесійний та міжрелігійний діалог, зокрема через підтримання загального блага серед суспільства. Справою його релігійної діяльності стала екуменічна спрямованість, яка була незрозумілою для його сучасників в Україні, проте не здаючись, він наголошував на єднанні перед Богом.

Крім того, отець Любомир Гузар був особою, що вплинула на розвиток української свідомості та духовності. Акцентуючи на християнській етиці він чітко надавав розуміння до тих чи інших категорій суспільної думки та культури, закликаючи до моральності. Для нього УГКЦ представляла собою учасника у суспільно-культурному житті українців, а його відкритість та дії зробили його фактичним моральним авторитетом для суспільства.

На останок серед основних завдань цього дослідження слід відзначити як на прикладі інтелектуальної спадщини Любомира Гузара демонструється, що освіта та виховання молоді відіграють важливу роль для нього. Блаженніший вбачав у цьому не лише процес передачі знань, а й зростання культурної, морально зрілої особистості, що уміє нести відповідальність за власні дії. Особлива роль у цьому ключі відіграє роль наставника, що на власному прикладі може показати цінні людські якості. У цьому ключі, важливим є формування громадської компетентності.

Розробка відповідних завдань, що базуються на тих чи інших моментах його біографії та діяльності зокрема, матимуть значний вплив на розвиток учнів. Вони допоможуть зрозуміти не лише основи громадянської свідомості, але й глибше замислитись над моральними цінностями, духовністю та власною роллю в суспільстві. Вони є складовою виховання тих чи інших моральних цінностей, що широко застосовуються у між людській комунікації та розвитку загального суспільства. Також, через завдання, що пов'язані з діяльністю Гузара, можна розвивають критичне мислення. Щоб зрозуміти його погляди, треба аналізувати, ставити запитання, порівнювати різні думки. Це допомагає не просто засвоювати інформацію, а навчитися думати самостійно і робити конкретні висновки.

Окрім теоретичної складової, важливу роль відіграє практична складова, і реалізація її у формі всіляких ініціатив, що спрямовані на добро та благо є однією із вершин прагнень, до яких закликав Блаженніший.

Використання спадщини Любомира Гузара як основи для формування громадянської компетентності в сучасному суспільстві є перспективним напрямом, що має широкий потенціал для освітнього, виховного та суспільного розвитку. Його життя та діяльність пропонують унікальну модель інтеграції духовності, моральності та активної громадянської позиції, що може бути адаптована до різних форматів освітньої і виховної роботи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

I. Праці Любомира Гузара

1. Благовісник Верховного Архієпископа Києво-Галицького Української Греко-Католицької Церкви Блаженнішого Любомира Кардинала Гузара / упоряд. І. Голота ; Голов. ред. Л. Гузар. Львів.
2. Гузар Л. Андрей Шептицький, митрополит Галицький (1901-1944) – провісник екуменізму. Львів : ЛНУ ім. Ів. Франка, 2015.
3. Гузар Л. Бесіди владики Любомира Гузара з підприємцями. Львів : Вид-во Укр. католического університету, 2016. С. 60.
4. Гузар Л. Любомир Гузар. Спогади. Київ : Портал, 2023. 414 с.
5. Гузар Л. Про гріхи та чесноти. Харків : Фоліо, 2018. 144 с.
6. Гузар Л. Розвиваючи особисту культуру, ми будемо новою Україною. Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2015/04/3/7063611/>
7. Гузар Л. Три дороги : бесіди Блаженнішого Любомира Гузара з журналістами / упоряд. К. Щоткіна. Львів : Друк. куншти, 2013. 118 с.
8. Гузар Л. Хто ми: націоналісти, шовіністи чи патріоти? Українська правда. 2013, 08 листопада. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2013/11/8/7001772/>
9. Гузар Л. Яке значення має культура для нашого життя?. Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2015/03/23/7062428/>

II. Офіційні листи Любомира Гузара

10. Гузар Л. Лист Блаженнішого Любомира до Блаженнішого Митрополита Володимира, Предстоятеля Української Православної Церкви, <http://old.ugcc.org.ua/ukr/documents/appeal2008/soprychastyu/>
11. Лист Блаженнішого Любомира до Блаженнішого Митрополита Володимира, Предстоятеля Української Православної Церкви. Офіційні документи УГКЦ. URL: <https://docs.ugcc.ua/1178/>

12. Лист Блаженнішого Любомира до мирян УГКЦ на завершення президентських виборів. Офіційні документи УГКЦ. URL: <https://docs.ugcc.ua/1163/>

13. Лист Папи Франциска з нагоди прощання з Блаженнішим кардиналом Любомиром Гузаром, <http://credo.pro/2017/06/183799>

III. Звернення та послання

14. Звернення Синоду Єпископів УГКЦ до вірних щодо результатів Третьої сесії Патріаршого Собору. Офіційні документи УГКЦ. URL: <https://docs.ugcc.ua/205/>

15. Звернення Синоду Єпископів УГКЦ до вірних щодо результатів Третьої сесії Патріаршого Собору. Офіційні документи УГКЦ. URL: <https://docs.ugcc.ua/205/>

16. Пастирське послання Блаженнішого Любомира «Про утвердження патріаршого устрою УГКЦ». Офіційні документи УГКЦ. URL: <https://docs.ugcc.ua/1158/>

17. Пастирське послання Блаженнішого Любомира «Про утвердження патріаршого устрою УГКЦ». Офіційні документи УГКЦ. URL: <https://docs.ugcc.ua/1158/>

18. Синодальне послання з нагоди 20-ліття легалізації УГКЦ, 65-ліття з дня смерті Митрополита Андрея Шептицького та 25-ліття з дня смерті Патріарха Йосифа Сліпого. Офіційні документи УГКЦ. URL: <https://docs.ugcc.ua/192/>

19. Синодальне послання з нагоди 20-ліття легалізації УГКЦ, 65-ліття з дня смерті Митрополита Андрея Шептицького та 25-ліття з дня смерті Патріарха Йосифа Сліпого. Офіційні документи УГКЦ. URL: <https://docs.ugcc.ua/192/>

IV. Епістолярна спадщина

20. Гузар Л. Найдорожча Мамусю! Листування о. Любомира Гузара з матір'ю / упоряд.: М. Рипан, О. Турій. Львів : Вид-во Укр. катол. ун-ту, 2018. 264 с.

V. Аудіокниги

21. Гузар Л. Суспільство і закон. Розмова з Блаженнішим Любомиром, аудіокнига, Львів 2013.

VI. Відеоматеріали

22. Живе телебачення. Блаженніший Любомир: «Господь нам завжди дає те, що нам на користь», 2016. YouTube. URL: https://www.youtube.com/watch?v=BqpU4Ui_dMU

23. Храм Різдва Пресвятої Богородиці УГКЦ. Блаженніший Любомир Гузар "Про гріхи і чесноти", 2022. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=YR0ndMHLae8>

VII. Опубліковані матеріали і статті

24. Звернення Синоду єпископів Києво-Галицького Верховного Архієпископства Української Греко-Католицької Церкви до вірних та усіх людей доброї волі про участь у виборах 2006 року. Нова Зоря. 2006. Ч. 11 (681). 1 с.

25. Соціально зорієнтовані документи Української Греко-Католицької Церкви (1989-2008) / ред. Л. Коваленко. Львів, 2008. С. 304.

VIII. Монографії та наукові статті

26. Аржаковський А. Бесіди з Блаженнішим Любомиром Гузаром: До постконфесійного християнства, Львів 2007. 182 с.

27. Гуцол А. В., Мартинчук І. І. Націоналізм та патріотизм: погляди архієпископа Любомира Гузара. С. 28–30.

28. Заріцька-Юнгер О., Єгрешій О. Громадянська позиція Кардинала Любомира Гузара у час Революції гідності. Добрий Пастир: науковий вісник Івано-Франківської академії Івана Золотоустого. Богослов'я. Філософія. Історія. 2015. С. 248–263.

29. Заріцька-Юнгер, О., і О. Єгрешій. «Громадянська позиція Кардинала Любомира Гузара у час Революції гідності». Добрий Пастир: науковий вісник Івано-Франківської академії Івана Золотоустого. Богослов'я. Філософія. Історія, вип. 7, Квітень 2015, 248 С.

30. Здіорук С. Суспільно-релігійні відносини: виклики України XXI століття. К : Знання України, 2005. 551 с.
31. Карпінська Н. Людина Любові і Світла : до 90-річчя від дня народження Любомира Гузара : бібліогр. досьє. Полтава : Полтав. обласна б-ка для юнацтва ім. Олесья Гончара, 2023. 32 с.
32. Климончук О. Кобзар Незалежної України. Вид-во Старого Лева, 2023. 160 с.
33. Кобута С. Суспільна легалізація УГКЦ як чинник національно-релігійного відродження у 1987–1991 рр. Науковий вісник ІФБУ «Добрий Пастир»: б. наук. праць. 2014. № 6. С. 192–195. URL: <http://journal.ifaiz.edu.ua/index.php/gp/article/view/86/84>.
34. Коляда І. А., Бацвін Б. Роль Патріарха Йосипа Сліпого у становленні особистості Любомира Гузара як майбутнього очільника УГКЦ. Теорія та методика навчання суспільних дисциплін : науково-педагогічний журнал. С. 118-119.
35. Коляда І., Бацвін Б. Блаженніший Любомир Гузар і «Пласт»: деякі сторінки біографії. Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. 2017. С. 85–94.
36. Коляда І., Бацвін Б. Роль людини і дитинства у формуванні особистості майбутнього духовного авторитету української нації Блаженнішого Любомира Гузара. Міждисциплінарні гуманітарні студії. 2018. № 4. 62-63 с.
37. Коляда І., Бацвін Б. Роль родини і дитинства у формуванні особистості майбутнього духовного авторитету української нації блаженнішого Любомира Гузара. Міждисциплінарні гуманітарні студії. 2018. № 4. С. 63–64
38. Павлюк Р. Погляди Кардинала Гузара на державу і суспільство. Вісник Прикарпатського університету. Політологія. Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. – Івано-Франківськ: ЛІК, Вип.12. – 2018. – С.296–301.

39. Рижко О. М. Концепція ціннісних орієнтирів сучасної людини (на матеріалі медійних виступів Блаженнішого Любомира Гузара. Наукові записки Інституту журналістики. 2014. - Т. 54. С. 103-106.]
40. Сліпий Й. Віра і наука. Рим, 1990. С. 11. URL: <https://diasporiana.org.ua/religiya/2479-slipiy-u-o-vira-i-nauka/>.
41. Цапко А. М., Іванов В. Творча спадщина кардинала Любомира Гузара та її застосування в практиці морального та патріотичного виховання учнів. Духовно-інтелектуальне виховання і навчання молоді в ХХІ столітті : міжнародний збірник статей. С. 862–865.
42. Шипка М. Моральне виховання у спадщині Блаженнішого Любомира Гузара. Актуальні питання гуманітарних наук. 2021. № 45(2). С. 198.
43. Щоткіна К. Любомир Гузар. Хочу бути людиною. Віват, 2017. 272 с.

ІХ. Інтернет ресурси

44. "УГКЦ має набагато більше спільного з Православними, ніж з Римо-Католиками" - Блаженніший Любомир. Християнський портал КІРІОС. URL: <https://www.kyrios.org.ua/church/ugcc/3546-ugkts-mae-nabagato-bilshe-spilnogo-z-pravoslavniminzh-zrimo-katolikami-blazhennishij-ljubomir.html>
45. [«Нам треба навчитися здобувати те, про що мріємо». До Дня народження Любомира Гузара. Твоє Місто - твоє телебачення. URL: https://tvoemisto.tv/news/nam_shche_treba_navchytysya_zdobuvaty_te_pro_shcho_mriemo_do_dnya_narodzhennya_lyubomyra_guzara_117871.html
46. «Важне, що є ви». Збруч. URL: <https://zbruc.eu/node/66746>
47. «Різдво – то не лише прикраси. Зміст Різдва: Бог нас любить, Він є з нами!» Поради Блаженнішого Любомира Гузара на Різдво. Синод Єпископів Української Греко-Католицької Церкви. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/rizdvo-to-ne-lyshe-prykrasy-zmist-rizdva-bog-nas-lyubyt-vin-e-z-namy-porady-blazhennishogo-lyubomyra-guzara-na-rizdvo-7703/>
48. «Якщо я є главою української церкви, то не можу бути громадянином іншої держави». Приватні спогади помічника Любомира Гузара. Форпост. URL: <https://forpost.lviv.ua/txt/suspilstvo/3932-yakshcho-ia-ie-hlavoiu->

ukrainskoi-tserkvy-to-ne-mozhu-buty-hromadianynom-inshoi-derzhavy-pryvatni-spohady-kolyshnoho-pomichnyka-liubomyra-huzara

49. BBC Ukrainian - Українська - Кардинал Гузар: любов влади пошкодить УПЦ (МП). BBC Home - Breaking News, World News, US News, Sports, Business, Innovation, Climate, Culture, Travel, Video & Audio. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/ukraine/2011/01/110117_huzar_khotin_church_sp

50. Спільна молитва за мир в Україні і цілому світі: Блаженніший Любомир. Храм та монастир св. Василя Великого у Києві. URL: <https://osbm-kyiv.com.ua/cpilna-molytva-za-myr-v-ukrajini-i-tsilomu-sviti-blazhennishyj-liubomyr/>

51. Reporter. Ярослав Гузар – вояк, фінансист, хорист і батько кардинала. "Репортер". URL: <https://report.if.ua/istoriya/urozhenci-stanylavova-yaroslav-guzar-voyak-finansyst-horyst-i-batko-kardynala/>

52. Балита В. Гузар: Ми маємо перед молоддю ставити ідеали. ZAXID.NET. URL: https://zaxid.net/guzar_mi_mayemo_pered_moloddyu_staviti_ideali_n1248468

53. Блаженніший Любомир вмів говорити мовою молоді у віці вісімдесят років. Це неабияке мистецтво», – владика Йосиф Мілян. Синод Єпископів Української Греко-Католицької Церкви. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/blazhennishyuy-liubomyr-vmiv-govoryty-movoyu-molodi-u-vitsi-visimdesyat-rokiv-tse-neabyake-mystetstvo-vladyka-yosyf-milyan-4150/>

54. Блаженніший Любомир Гузар – Глава і Отець УГКЦ, як монах, священник-душпастир та Архиєрей. – УГКЦ в Італії - UGCC in Italia. Головна – УГКЦ в Італії - UGCC in Italia.

55. Блаженніший Любомир Гузар. Про владу. Українська парафія в Римі. URL: <https://ukr-parafia-roma.it/uk/nascosto-49/544-blazhennishyi-liubomyr-huzar-pro-vladu.html>

56. Блаженніший Любомир Гузар. Про владу. Українська парафія в Римі. URL: <https://ukr-parafia-roma.it/uk/nascosto-49/544-blazhennishyi-liubomyr-huzar-pro-vladu.html>
57. Блаженніший Любомир Гузар: «Біда є наша людська неміч, яка людей не зв'язує, а відштовхує» (+АУДІО) .: Ресурсний центр ГУРТ. .: Ресурсний центр ГУРТ. URL: <https://www.gurt.org.ua/interviews/20110/>
58. Блаженніший Любомир про Патріарха Йосипа Сліпого – Київська Архиепархія УГКЦ. Київська Архиепархія УГКЦ – ugcc.church. URL: <https://ugcc.church/blog/blazhennishyj-lyubomyr-pro-patriarha-josypa-slipoho/>
59. Блаженніший Любомир: «Церква мусить бути собою – не політичною і не державною». Новини УГКЦ. URL: https://archives.ugcc.ua/interview/blazhennishiy_lyubomir_tserkva_musit_buti_soboyu__ne_politichnoyu_i_ne_derzhavnoyu_77128.html
60. В школу з Богом. Збруч. URL: <https://zbruc.eu/node/69894>
61. Він не був схожий ні на кого. ТСН.ua. URL: <https://tsn.ua/blogi/themes/politics/vin-ne-shozhiy-ni-na-kogo-938912.html>
62. ГЛАВКОМ. Любомир Гузар: 25 грудня чи 7 січня? Переконалий, всі християни повинні святкувати Різдво разом. ГЛАВКОМ. URL: <https://glavcom.ua/interviews/133448-ljubomir-guzar-25-grudnja-chi-7-sichnja-perekonanij-vsi-hristijani-povinni-svjatkuvati-rizdvo-razom.html>
63. ГЛАВКОМ. Любомир Гузар: 25 грудня чи 7 січня? Переконалий, всі християни повинні святкувати Різдво разом. ГЛАВКОМ. URL: <https://glavcom.ua/interviews/133448-ljubomir-guzar-25-grudnja-chi-7-sichnja-perekonanij-vsi-hristijani-povinni-svjatkuvati-rizdvo-razom.html>
64. Гузар Л. Думки про Пласт в нових обставинах. URL: <https://100krokiv.info/2017/07/o-lyubomyr-huzar-dumky-pro-plast-v-novyh-obstavynah/>.
65. Гузар Ярослав – батько Блаженнішого Любомира - Газета Свобода. Газета Свобода. URL: <https://svoboda.te.ua/guzar-yaroslav-batko-blazhennijshogo-lyubomyra/>

66. Гузар Ярослав – батько Блаженнішого Любомира - Газета Свобода. Газета Свобода. URL: <https://svoboda.te.ua/guzar-yaroslav-batko-blazhennijshogo-lyubomyra/>
67. Гузари і Галич - 25 Вересня 2017 - НСКУ: Івано-Франківська обласна організація. НСКУ: Івано-Франківська обласна організація Національної спілки краєзнавців України. URL: https://ifoonsku.ucoz.ua/news/guzari_i_galich/2017-09-25-4736
68. ДП «Редакція газ. «Голос України». Село Унів і його обитель. Голос України - газета Верховної Ради України. URL: <http://www.golos.com.ua/article/319347>
69. Екс-глава УГКЦ: закон про мову - це замах на Україну. Релігія в Україні: міркуй разом з нами. URL: https://www.religion.in.ua/news/ukrainian_news/17141-eks-glava-ugkc-zakon-pro-movu-se-zamah-na-ukrayinu.html.
70. Експрес онлайн. Вибір серцем. Маловідома історія про те, як Любомир Гузар вирішив стати священиком | Експрес онлайн. Експрес онлайн. URL: <https://expres.online/news/vibir-sertsem-malovidoma-istoriya-pro-te-yak-lyubomir-guzar-virishiv-stati-svyashchenikom>
71. Екуменічна діяльність митрополита Андрея Шептицького і патріарха Йосифа Сліпого – Релігійне Товариство Українців Католиків "Свята Софія" в США. St. Sophia Religious Association Of Ukrainian Catholics, Inc. – St. Sophia Religious Association Of Ukrainian Catholics. URL: <https://stsophia.us/ua/ukrayinska-ekumenichna-diyalnist-mitropolita-andreya-sheptitskogo-i-patriarha-josifa-slipogo/>
72. Кардинал Гузар: Треба чинити добро! – Католицький Оглядач. Католицький Оглядач. URL: <https://www.catholicnews.org.ua/kardinal-guzar-treba-chiniti-dobro/>
73. Кардинал Любомир Гузар: Про свободу | Ініціативна група «Першого грудня». Ініціативна група «Першого грудня». URL: <http://1-12.org.ua/2013/02/16/1537>

74. Кардинал Любомир ГУЗАР: Трагедія жінки - в нехтуванні слави бути матір'ю!. Радіо Марія. URL: <http://radiomaria.org.ua/kardinal-lyubomir-guzar-tragediya-jinki-v-nehtuvanni-slavi-buti-matiryu-3753>
75. Луб'янов І. "Кожен другий українець – геній, але всі ліниві". Gazeta.ua. URL: https://gazeta.ua/articles/history-newspaper/_kozhen-drugij-ukrayinec-genij-ale-vsi-linivi/424078
76. Любомир Гузар закликав журналістів частіше розповідати про добрі речі. Гомін Галичини новини. URL: <https://gomgal.lviv.ua/Fullnew/3309>
77. Любомир Гузар про Майдан та вибори. Твоє Місто - твоє телебачення. URL: https://tvoemisto.tv/news/lyubomyr_guzar_pro_maydan_ta_vybory_66884.html
78. Любомир Гузар: «Кожна людина дістає від Господа Бога покликання, немовби запрошення до якоїсь особливої діяльності» - Наша Перспектива. Наша Перспектива. URL: <https://www.perspektyva.in.ua/lyubomyr-guzar-kozhna-lyudyna-distaye-vid-gospoda-boga-poklykannya-nemovby-zaproshehnyya-yakoyis-osoblyvoyi-diyalnosti/>
79. Любомир Гузар: «Найважливішим є контакт між людьми. Техніка не може цього замінити». CREDO. URL: <https://credo.pro/2012/02/59293>
80. Любомир Гузар: «Найважливішим є контакт між людьми. Техніка не може цього замінити». CREDO. URL: <https://credo.pro/2012/02/59293>
81. Любомир Гузар: були євреї, які розп'яли Христа, а були – які прийняли. Релігія в Україні: міркуй разом з нами. URL: <https://www.religion.in.ua/main/interview/25479-lyubomir-guzar-buli-yevreyi-yaki-rozpyali-xrista-a-buli-yaki-prijnyali.html>. [«Наша зневіра не має виправдання. Беріться до роботи», – Блаженніший Любомир Гузар. CREDO. URL: <https://credo.pro/2016/04/156828>
82. Любомир ГУЗАР: Правдивий лібералізм має бути більш дисциплінований. Збруч. URL: <https://zbruc.eu/node/62945>
83. Любомир ГУЗАР: Правдивий лібералізм має бути більш дисциплінований. Збруч. URL: <https://zbruc.eu/node/62945>

84. Любомир Гузар: Сумнів є дуже добра річ. CREDO. URL: <https://credo.pro/2009/08/5026>
85. Любомир Гузар: це російсько-українська війна, яку готували 10 років. CREDO. URL: <https://credo.pro/2014/07/120509>
86. Любомир Гузар: це російсько-українська війна, яку готували 10 років. CREDO. URL: <https://credo.pro/2014/07/120509>
87. Мінус страх: як говорити з ісламським світом без упереджень – The Ukrainians. The Ukrainians. URL: <https://theukrainians.org/minus-strah/>
88. Москвичова А. Любомир Гузар: Народ відповідає за тих, кому віддає свій голос на виборах. Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/24213405.html>
89. Муфтії ДУМУ «Умма» про кончину Блаженнішого Любомира: «Помер той, кого ми можемо назвати совістю нації». Іслам в Україні. URL: <https://islam.in.ua/ua/novyny-u-krayini/muftiy-dumu-umma-pro-konchynu-blazhennishogo-lyubomyra-pomer-toy-kogo-my-mozhemo>
90. Обставини хрещення і миропомазання блаженнішого Любомира Гузара. Історична довідка. <https://ugcc.lviv.ua>. URL: <https://ugcc.lviv.ua/2024/03/14/obstavyny-hreshheniya-i-myropomazannya-blazhennishogo-lyubomyra-guzara-istorychna-dovidka/>
91. Один Божий народ у краї на Київських горах - Комісія у справах мирян УГКЦ. Комісія у справах мирян УГКЦ - Комісія у справах мирян УГКЦ. URL: <http://www.laityugcc.org.ua/mirjani-v-cerkvi/articles/odin-bozhij-narod-u-kraji-na-kijivskix-gorax.html>
92. Один Божий народ у краї на Київських горах - Комісія у справах мирян УГКЦ. Комісія у справах мирян УГКЦ - Комісія у справах мирян УГКЦ. URL: <http://www.laityugcc.org.ua/mirjani-v-cerkvi/articles/odin-bozhij-narod-u-kraji-na-kijivskix-gorax.html>
93. Патріарший собор УГКЦ в Києві: що треба про нього знати - Івано-Франківська Архієпархія УГКЦ. Івано-Франківська Архієпархія УГКЦ. URL: <https://ugccif.org.ua/patriarshyj-sobor-uhkts-v-kyievi-shcho-treba-pro-noho-znaty/>

94. Повернення до Києва (2005) | Українська Греко-Католицька Церква. Українська Греко-Католицька Церква. URL: <https://ugcc.ua/church/history/return-to-kyiv/>
95. Про нас | Ініціативна група «Першого грудня». Ініціативна група «Першого грудня». URL: <http://1-12.org.ua/pro-nas>
96. Про прадида Блаженнішого Любомира Гузара - Газета Свобода. Газета Свобода. URL: <https://svoboda.te.ua/pro-pradida-blazhennijshogo-lyubomyra-guzara/>
97. Релігійно-інформаційна служба України. «Він вчив нас бути народом, державою, справжніми патріотами», – Любомир (Гузар) про Андрея Шептицького - РІСУ. Релігійно-інформаційна служба України. URL: https://risu.ua/vin-vchiv-nas-buti-narodom-derzhavoyu-spravzhnimi-patriotami-lyubomir-guzar-pro-andreya-sheptickogo_n71400
98. Релігійно-інформаційна служба України. Кардинал Гузар: Мушу дбати не про те, щоб усі були греко-католиками, а щоб були учнями Христа - РІСУ. Релігійно-інформаційна служба України. URL: https://risu.ua/kardinal-guzar-mushu-dbati-ne-pro-te-shchob-usi-buli-greko-katolikami-a-shchob-buli-uchnyami-hrista_n45985
99. Релігійно-інформаційна служба України. Специфіка української ідентичності та УГКЦ у сучасний період: спроба осмислення - РІСУ. Релігійно-інформаційна служба України. URL: https://risu.ua/specifika-ukrajinskoji-identichnosti-ta-ugkc-u-suchasniy-period-sproba-osmislennya_n61596
100. Роздуми кардинала Любомира Гузара стосовно майбутніх виборів. За Збручем. Новини Тернополя та області. URL: <https://zz.te.ua/rozdumu-u-perevvybornuj-chas/>
101. Росія - це не союзник, а, на жаль, ворог, - Любомир Гузар - Департамент військового капеланства Патріаршої курії УГКЦ. ДЕПАРТАМЕНТ ВІЙСЬКОВОГО КАПЕЛАНСТВА Патріаршої курії УГКЦ.

URL: <https://www.kapelanstvo.ugcc.ua/rosiya-tse-ne-soyuznyk-a-na-zhal-vorog-lyubomyr-guzar/>.

102. Спогади про Блаженнішого Любомира Гузара в роковини його смерті. zahid.espreso.tv. URL: <https://zahid.espreso.tv/suspilstvo-kobzar-nezalezhoi-ukraini-minae-soma-richnitsya-z-dnya-smerti-blazhennishogo-lyubomira-guzara>

103. Стемфордська єпархія. Синод Єпископів Української Греко-Католицької Церкви. URL: <https://synod.ugcc.ua/church-structure/stemfordska-eparhiya-26/>

104. Терещук Г. Через 43 роки після захисту вийшла друком докторська праця кардинала Гузара. Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/27295375.html>

105. У Житомирі відбулися п'яті щорічні Суспільні дні Української Греко-Католицької Церкви - Карітас України. Карітас України. URL: <https://caritas.ua/news/2011-11-08-10-31-28/>

106. Україна потребує багатих людей, але чесних, – Любомир Гузар. CREDO. URL: <https://credo.pro/2012/02/59017>

107. Українська правда. Життя. Любомир Гузар. Людина з янголом на плечі. Українська правда. Життя. URL: <https://life.pravda.com.ua/person/2016/08/29/217171/>

108. Українська правда. Життя. Любомир Гузар. Людина з янголом на плечі. Українська правда. Життя. URL: <https://life.pravda.com.ua/person/2016/08/29/217171/>

109. УНІАН редакція. Гузар відкрив виставку, присвячену проблемам бідності. Новини України - останні новини України сьогодні - УНІАН. URL: <https://www.unian.ua/culture/423089-guzar-vidkriv-vistavku-prisvyachenu-probleмам-bidnosti.html>

110. УНІАН редакція. Любомир Гузар: часто виходимо з церкви, якщо не такими самими, то ще гіршими. Новини України - останні новини України сьогодні - УНІАН. URL: <https://www.unian.ua/politics/125303-lyubomir-guzar-chasto-vihodimo-z-tserkvi-yakscho-ne-takimi-samimi-to-sche-girshimi.html>

111. Унів – святе місце, що кличе повернутися Святоуспенская Унивская Лавра | Патріарший паломницький центр. URL: <https://pilgrimage.in.ua/svyatouspenska-univska-lavra/>
112. Чернівецькі Гузарі. І. | Збруч. Wayback Machine. URL: <https://web.archive.org/web/20170411135612/https://zbruc.eu/node/55035>
113. Штогрін І. Гузар: «Допоможіть біженцям, і вони будуть апостолами єдності України». Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/26779700.html>
114. Як бути багатим?, – Блаженніший Любомир Гузар зустрівся з підприємцями у Києві - Бізнес-школа УКУ. Бізнес-школа УКУ. URL: <https://lvbs.com.ua/news/yak-buty-bagatym-blazhennishyj-lyubomyr-guzar-zustrivsia-z-pidpryyemtsyamy-u-kyuuevi/>
115. Як Українська Греко-Католицька Церква з підпілля виходила. Синод Єпископів Української Греко-Католицької Церкви. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/yak-ukraynska-greko-katolytska-tserkva-z-pidpillya-vyhodyla-774/>

Х. Дипломні роботи

116. Гавінський А. Ідея відновлення сопричастя між церквами київського хрещення : у творах першоієрархів УГКЦ : Йосифа Сліпого, Мирослава Івана Любачівського і Любомира Гузара : магістерська робота. Львів, 2014.
117. Кічура А. Людська гідність як фундамент християнського суспільства : у пастирській спадщині Любомира Гузара : магістерська робота. Львів, 2018.
118. Саврук В. Ідея церковної єдності в науковій спадщині та пастирській діяльності Любомира Гузара : магістерська робота. Львів, 2011.
119. Ярошик О. Між Римом і Москвою : суперечки навколо проголошення Патріархату УГКЦ : на прикладі діяльності блаженнішого Любомира Гузара

ДОДАТКИ

План-конспект уроку з предмету “Історія України”

Урок _____ Дата _____ Клас 11

Тема: Церковне та духовно-релігійне життя в сучасній Україні

Мета:

навчальна:

- Ознайомити учнів із станом церковного життя в Україні після здобуття незалежності.
- Розкрити процес становлення Православної Церкви України (ПЦУ) та значення Томосу.
- Проаналізувати взаємини між різними конфесіями та їхній вплив на суспільство.

розвивальна:

- Формувати критичне мислення через аналіз джерел та обговорення релігійної ситуації.
- Розвивати навички роботи з хронологією та історичними документами.
- Сприяти вмінню формулювати аргументи на основі історичних фактів.

виховна:

- Виховувати толерантність і повагу до релігійних переконань інших людей.
- Підкреслити важливість духовних цінностей у житті людини та суспільства.
- Підтримувати усвідомлення ролі духовності в становленні національної ідентичності.

Тип уроку: Комбінований

Обладнання: підручники, зошити, відеоматеріали, мультимедійна презентація, заготовки для повторення

Основні дати:

- **1991 рік** – проголошення незалежності України, початок нової епохи церковного життя.
- **2018 рік** – Об’єднавчий собор та створення Православної Церкви України.
- **2019 рік** – отримання Томосу про автокефалію ПЦУ.
- **2014–2023 роки** – вплив російської агресії на релігійне життя України.

Основні терміни

- **Автокефалія** – самостійність церкви, незалежність від інших церковних структур.
- **Томос** – офіційний документ, що підтверджує автокефалію церкви.
- **Конфесія** – релігійне віросповідання чи окремий напрямок у релігії.
- **Екуменізм** – прагнення до єдності між християнськими церквами.

Основні історичні постаті:

- **Філарет (Денисенко)** – почесний патріарх ПЦУ, один із ініціаторів створення незалежної церкви.
- **Епіфаній (Думенко)** – предстоятель Православної Церкви України.
- **Вселенський патріарх Варфоломій I** – підписав Томос для ПЦУ.
- **Любомир Гузар** – визначний діяч Української Греко-Католицької Церкви (УГКЦ).

План уроку

1. Значення релігії в житті сучасного суспільства.
2. Релігійне життя України у 1990–2000-х роках: плюралізм та пошуки єдності.
3. Створення Православної Церкви України: передумови, Томос, сучасний стан.
4. Взаємодія між конфесіями та їхній вплив на суспільне життя.
5. Вагомий фактор діяльності Любомира Гузара.

Хід уроку

Доза часу	Етап уроку	Навчально-виховна діяльність вчителя	Навчально-виховна діяльність учня	Примітки

3 хв	I. Організаційний	<i>Взаємне привітання. Перевірка готовності учнів до уроку. Організація уваги учнів: побажання гарного настрою, цікавої роботи, нових знань та відкриттів.</i>		
7 хв	II. Перевірка домашнього завдання		Ділимося своїми напрацюваннями та розповідаємо свої підходи до вивчення	<i>інформаційна хронологічна</i>
3 хв	III. Мотиваційний етап	<i>Чому духовність залишається важливою складовою суспільного життя навіть у сучасному технократичному світі?</i>	Проблема: Чи може релігія впливати на єдність суспільства в умовах сучасних викликів, таких як війна, глобалізація та культурні зміни	<i>інформаційна логічна</i>
2 хв	IV. Актуалізаційний етап		☐ <i>Які конфесії ви знаєте в Україні? Чим вони відрізняються?</i> ☐ <i>Що ви знаєте про Томос і його значення для України?</i>	<i>інформаційна логічна логічна</i>
20 хв	V. Етап вивчення нового матеріалу	Квітень 1991 Верховна Рада ухвалила Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації». - Він дав можливість задовольняти релігійні потреби кожному віруючому. - Релігійні організації вперше одержали право на просвітницьку, доброчинну, виробничу та іншу суспільно корисну діяльність. - Держава	☐ <i>Чому релігія залишається актуальною у сучасному світі?</i> ☐ <i>Як релігійні конфесії можуть впливати на суспільну єдність або конфлікти?</i> ☐ <i>Чи пов'язане релігійне життя з</i>	<i>інформаційна хронологічна</i>

		<p>зрівняла їх у правах із громадськими організаціями й надала їм права юридичної особи.</p> <p>1) релігія поширюється серед різних верств населення, в тому числі в армії, серед державних діячів тощо; 2) посилилась релігійність усього населення; 3) швидко зростає кількість релігійних громад; 4) виникають різні конфесії, напрямки, тлумачення. Особливості релігії</p> <p>- Після проголошення незалежності України почалась криза у православ'ї. Собор православної церкви в Києві проголосив автокефальність, а себе визнав Українською православною церквою (УПЦ). УПЦ звернулася до Московського патріархату, але той відхилив прохання про автокефалію. - У Харкові за ініціативою Москви проведено нараду частини українських єпископів, які проголосили себе собором. Після цього почалось захоплення храмів, монастирів, що супроводжувалось насильством. У червні 1992 р. відбувся об'єднаний собор УПЦ і УАПЦ (яка діяла окремо), на якому створено УПЦ КП (Українську Православну церкву Київського патріархату)</p>	<p><i>національною ідентичністю?</i></p> <p>☐ Коли було створено Православну Церкву України?</p> <p>☐ Що таке Томос і яке його значення для України?</p> <p>☐ Якими були головні релігійні зміни в Україні після 1991 року?</p> <p>☐ Як російська агресія вплинула на церковне життя в Україні?</p> <p>☐ Хто такий патріарх Філарет і яку роль він відіграв у церковній історії?</p> <p>☐ Який внесок зробив митрополит Епіфаній у становлення ПЦУ?</p> <p>☐ Чому Вселенський патріарх Варфоломій I став важливою постаттю для України?</p>	
--	--	--	--	--

Греко-католицька церква у 1990-х рр. повністю відновила довоєнну чисельність парафій. У 1996 р. Папа Римський Іван Павло II задовольнив прохання греко-католиків і поширив юрисдикцію глави УГКЦ (з 2001 р. ним був кардинал Любомир Гузар) на територію всієї України.

Любомир Гузар

1. *Дитинство та родина*

Народився Любомир Гузар **26 лютого 1933 року** в родині Ярослава Гузара та Ростислави Демчук у **Львові**, де закінчив народну школу та перший клас гімназії. Прадідом Любомира був о. Дмитро Гузар — священник УГКЦ, парох у містечку Завалів Підгаєцького району Тернопільської області. Про

		<p>прадіда Блаженнішого о.Дмитра Гузара та родовід визначного церковного діяча розповідається у книзі Володимира Чистуха «Завалівське коріння Блаженнішого Любомира Гузара». Пізніше він називав себе щасливою дитиною, яка росла і виховувалася в сповненій любові родинній атмосфері.</p> <p><i>Спогади Любомира Гузара про дитячі роки:</i></p> <p>«Наша сім'я була досить релігійною. Кожної неділі ми йшли до Церкви. Ми ніколи не пропускали недільної чи святкової літургії, і тут не могло бути жодних дискусій. Моя мати була суворою щодо посту.</p> <p>До Святого причастя ми повинні були готуватись. У нас вдома був гарний звичай, що перед Святим причастям ми мусили просити пробачення у батька, матері, бабусі, сестри . Найгіршою річчю для мене було просити пробачення в сестри. Мені це дуже не подобалося, бо ми часто воювали з нею, хоч я був молодший за неї.»</p> <p>1943 рік. Сім'я раділа, коли Любомир, ще у шкільні часи, сказав, що хоче стати священником «...віруючі завжди бачать такі покликання в децю іншому світлі. Господь Бог через наших батьків дає нам дар життя, а також і певні таланти. Кожна людина має певні таланти, але крім того,</p>		
--	--	--	--	--

		<p>кожен дістає від Господа Бога покликання, немовби запрошення до якоїсь особливої діяльності. І ми переконані, що таке бажання стати священиком чи монахом -це Божий дар. Я хотів бути священиком так менше-більше, починаючи з 10-го року життя» - згадуватиме згодом Блаженніший Любомир. У 1944 році сім'я його батьків виїхала до Австрії, у місті Зальцбург продовжив навчання в українській гімназії. У 1949 р. сім'я переїхала в США, закінчив середню освіту в Малій духовній семінарії (St. Basil College Seminary) в м. Стемфорді (штат Коннектикут, США). Був членом «Пласту». Капелан молодечих таборів Спілки Української Молоді (СУМ) у м. Елленвілі (штат Нью Йорк, США). Студіював філософію в Колегії св. Василя та в 1954 році здобув ступінь бакалавра.</p> <p>30 березня 1958 року владика Амвросій Сенишин висвятив Любомира Гузара на священика для служіння в Стемфордській єпархії. У 1958–1959 роках працював вчителем у Стемфордській духовній семінарії святого Василя, а також служив у м. Кергонксоні (штат Нью-Йорк, США) як душпастир оселі «Союзівка» Українського народного</p>	<p>☐ <i>Що означає термін «автокефалія»?</i></p> <p>☐ <i>Як ви розумієте термін «екуменізм»?</i></p> <p>☐ <i>Чим відрізняються поняття «конфесія» і «церква»?</i></p> <p>☐ <i>Яку роль відіграють церкви під час війни в Україні?</i></p> <p>☐ <i>Як різні релігійні організації взаємодіють між собою в Україні?</i></p> <p>☐ <i>Чому толерантність важлива для багатоконфесійного суспільства?</i></p> <p>☐ <i>Чи можна вважати створення ПЦУ важливим</i></p>	
--	--	--	---	--

		<p>союзу та виховної оселі Спільки української молоді Америки в м. Елленвілі. З 1965 року — настоятель парафії Пресвятої Трійці в м. Кергонксоні. В 1969 році переїхав до Рима для продовження богословських студій, які завершив ступенем доктора богослов'я в 1972 році та вступив до монастиря Святого Теодора (монахів Студійського уставу) в Гроттаферрата (Італія). У 1973–1984 роках викладав у Папському місійному університеті «Урбаніана» в Римі, виконував різні доручення Патріарха Йосифа Сліпого.</p> <p>2 квітня 1977 року в монастирі Студійського уставу в м. Кастель-Гандольфо, поблизу Рима, був висвячений Патріархом Йосифом Сліпим на єпископа.</p> <p>У 1978 році Патріарх Йосиф призначив єпископа Любомира Гузара архимандритом монастиря Святого Теодора, а також відповідальним за монастирі Студійського уставу за межами України.</p> <p>У 1993 році разом зі всією спільнотою з м. Гроттаферрата (Італія) повернувся на рідну землю. Владика Любомир Гузар, після повернення з довготривалої еміграції зі США, мешкав у передмісті Львова — селі Зимна Вода на вул. Сірка.</p>	<p><i>кроком для незалежності України? Чому?</i></p> <p>☐ <i>Як релігійні організації впливають на гуманітарну допомогу під час війни?</i></p> <p>☐ <i>Які виклики стоять перед релігійними громадами у глобалізованому світі?</i></p> <p>☐ <i>Що, на вашу думку, є головною метою релігії у сучасному суспільстві?</i></p>	
--	--	---	--	--

		<p>У 1993–1994 роках служив духівником у Львівській духовній семінарії Святого Духа.</p> <p>У 1995 році спільнота осіла у своєму монастирі Святого Теодора Студита в с. Колодіївка на Тернопільщині.</p> <p>26 січня 2001 року на Надзвичайному Синоді Єпископів УГКЦ вибраний Верховним Архиєпископом Української Греко-Католицької Церкви. 26 січня 2001 року Папа Римський Іван Павло II затвердив цей вибір.</p> <p>21 лютого того ж року Любомир Гузар став Кардиналом Католицької церкви з титулом Святої Софії на Віа Боччеа у м. Рим (Італія).</p> <p>25 червня 2001 року Любомир Гузар зустрів папу Івана-Павла II під час його візиту до України.</p> <p>2005 року повернув резиденцію голів Греко-католицької церкви до Києва після 450-річної перерви.</p> <p>Ініціював побудову Патріаршого собору Воскресіння Христового на київському Лівобережжі. Собор - символ єдності греко-католиків цілого світу. Зведений виключно на кошти мирян, Патріарший собор став символом єдності греко-католиків цілого світу, щоб кожен міг відчувати причетність до його</p>		
--	--	--	--	--

спорудження. Собор площею понад 3000 м² має висоту 50 м та здатен вмістити понад 1500 чоловік.

У 2011 вийшов у відставку, передавши свої повноваження Святославу Шевчуку. Був одним із моральних авторитетів українців у 1990—2010 роках, членом ініціативної групи «Першого грудня». Любомир Гузар став одним з перших моральних провідників Євромайдану – саме з його виступу та напутнього слова розпочалося наймасовіше «Віче» 1 грудня 2013 року. Помер 31 травня 2017 року на 85-му році свого життя у Києві.

Любомир Гузар і діяв, і мислив дуже широко – в його полі зору перебували проблеми не лише Церкви і не тільки України. Він мав свою думку з приводу практично всіх найбільш актуальних питань політичного, суспільного, культурного розвитку України. Особливо його хвилювало все, що стосувалося гідності людини.

Робота з цитатами.

За допомогою прийому «Коло ідей» учні аналізують цитати Любомира Гузара:

		<ul style="list-style-type: none">• Свобода – це можливість робити добро. Ми люди, і ми вільні. А це значить, що ми маємо право робити добро. Отже, у наші часи цілій державі, цілому народу випала нагода діяти задля власного блага. І відтепер людина просто зобов'язана бути творчою, патріотичною, свідомим християнином – громадянином своєї держави.• Ніхто так не шанує нашої свободи як Бог. Але ми не маємо відваги бути вільними. Бо бути вільними – це бути відповідальними.• Культурною ми називаємо особу, яка вміє з повагою ставитися до інших людей. Культура такої людини полягає не в її вмінні творити гарні речі, а в якості її стосунків з іншими людьми.• - 15 грудня 2018 р. у стінах собору Святої Софії було проведено Всеукраїнський собор, на якому 200 делегатів засвідчили волю мати визнану автокефальну церкву.		
--	--	--	--	--

		<p>На Соборі було прийнято Статут новоутвореної Православної Церкви України та обрано її предстоятеля – митрополита Київського і всієї України Епіфанія (Думенка) - 5-6 січня 2019 року у Стамбулі в резиденції глави Вселенського Патріархату на Фанарі (район міста, де знаходиться резиденція патріарха) було підписано і вручено Томос про автокефалію (офіційний документ, що засвідчує волю Церкви-Матері надати такий документ і окреслює основні параметри цього рішення)</p> 		
6 хв	VII. Систематизація знань		Формуємо асоціативне дерево на дошці	
3 хв	VIII. Висновки	<p>Сучасне церковне та духовно-релігійне життя в Україні відображає складний процес адаптації суспільства до нових викликів. Створення Православної Церкви України та</p>		

		<p>отримання Томосу стали історичними подіями, що підкреслили прагнення до духовної незалежності й зміцнення національної ідентичності. Релігійні організації відіграють важливу роль у суспільному житті, надаючи підтримку в умовах війни та криз. Водночас релігійний плюралізм України є важливим аспектом толерантності та взаєморозуміння у багатоконфесійному суспільстві.</p>		
1 хв	ІХ. Домашнє завдання		<p>Підготувати презентацію (або есе) на тему <i>«Роль духовності в житті сучасної молоді»</i>, використовуючи приклади з України.</p>	

Отець Дмитро, його син Лев, онук Ярослав

Джерело: <https://zbruc.eu/node/55035>

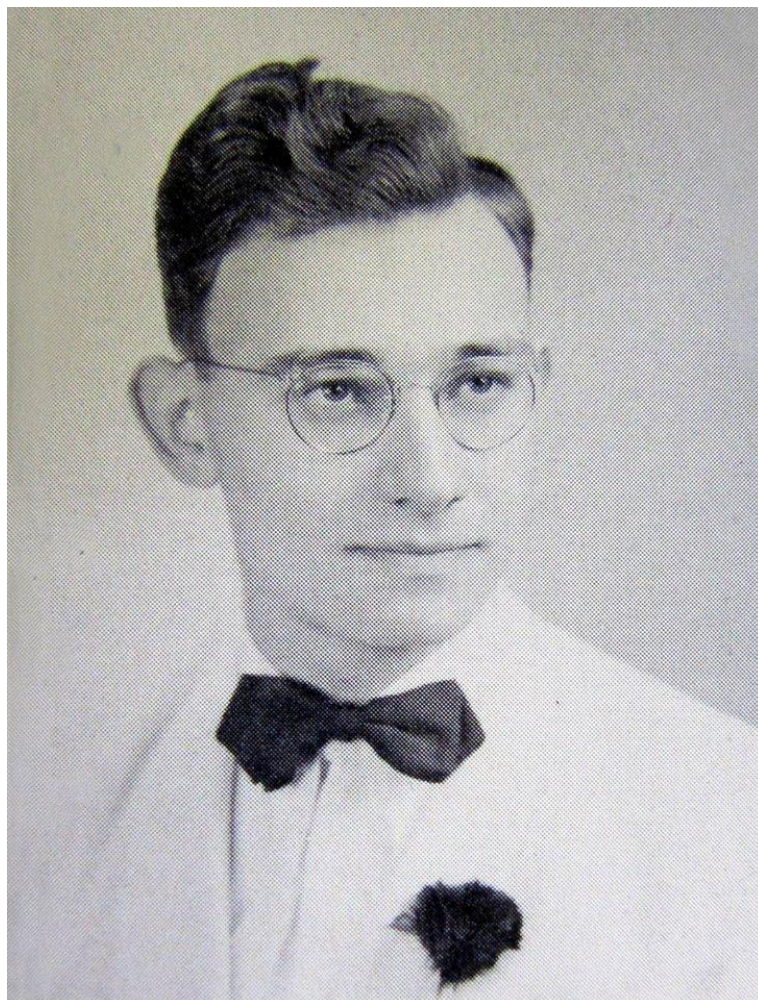
Додаток В

Ярослав та Ростислава Гузарі (по середині) і їх діти Марта та Любомир (по бокам)

Джерело: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-38303285>

Любомир Гузар у «Пласті»

Джерело: <https://100krokv.info/2017/07/o-lyubomyr-huzar-dumky-pro-plast-v-novyh-obstavynah/>

Додаток Д

Стара і Молода Калина під час Пластового З'їзду, 1950 р.

Джерело: <https://100krokv.info/2017/07/o-lyubomyr-huzar-dumky-pro-plast-v-novyh-obstavynah/>

Нагородження Любомира Гузара у 2008 році нагородою «Вічний Вогонь у
золоті»

Джерело: <https://photo-lviv.in.ua/z-zhyttya-treba-smiyatysya-abo-10-faktiv-pro-blazhennishoho-lyubomyra-huzara/>

Люомир Гузар та Пласт

Джерело: <https://100krokv.info/2017/02/huzar-blazhennishyj-lyubomyr/>

Йосип Сліпий та Любомир Гузар

Джерело: <https://synod.ugcc.ua/data/velykogo-bazhayte-blazhennishyy-lyubomyr-guzar-pro-patriarha-yosyfa-slipogo-15340/>

Любомир Гузар Під час Помаранчевої революції

Джерело: <https://www.umoloda.kiev.ua/number/561/294/20314/>

Додаток И

Гузар під час Євромайдану та Революції Гідності

Джерело: <https://www.pravda.com.ua/articles/2013/12/1/7003665/>

Ініціатива «Першого грудня»

Гузар освячує наріжний камінь на місці Патріаршого собору Воскресіння
Христового УГКЦ у Києві в жовтні 2002 року

Додаток Й

Інтерв'ю в Княжичах у резиденції Владики, що записала журналістка зі
Львова, репортер «Громадського» Дарія Гірна

